

A critical inquiry into the possibility of transcending the nation-state order

Sajed Bahramijaf ¹

1- Department of Geography, Faculty of Letters and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

ARTICLE INFO

Article type:
Theoretical Articles

Received:
2025/09/23

Accepted:
2026/02/01

pp:
77-97

Keywords:
Nation-State;
Westphalian Order;
Political Geography;
Sovereignty Crisis;
Global Transformation.

ABSTRACT

An analysis of global transformations reveals that the nation-state order, once the self-evident framework for political organization, is undergoing profound conceptual and institutional erosion in the face of environmental crises, technological breakthroughs, and shifting identities. In this context, the nation-state emerges as a historical construct grappling with mounting challenges. Its foundational pillars, rigid territoriality, homogeneous identity, and absolute sovereignty no longer suffice for the effective organization of political order. Globalization, the fluidity of communication, and the rise of transnational subjects have inaugurated new horizons of political coexistence, necessitating a fundamental rethinking of power, territory, and belonging. Nevertheless, moving beyond the nation-state remains a gradual, multi-layered, and exceedingly complex endeavor, fraught with the risks of instability and the emergence of new forms of authoritarianism. Global experience suggests that without establishing novel frameworks of legitimacy and reconstructing political concepts, the dismantling of the nation-state could lead to perilous institutional voids. Consequently, the critique of and transition from the Westphalian order require a creative political imagination, conceptual prudence, and a theoretical commitment to reconfiguring the nexus of humanity, space, and power within more open and participatory frameworks. Only then can new political formations move beyond the reproduction of violence and discrimination to offer possibilities for human solidarity, global justice, and environmental sustainability.

Citation: Bahramijaf, S. (2026). A Critical Inquiry into the Possibility of Transcending the Nation-State Order. *Journal of Geography and Regional Future Studies*, 4(2), 77-97.

© Authors retain the copyright and full publishing rights. **Publisher:** Urmia University.

DOI: <https://doi.org/10.30466/grfs.2026.56575.1158>

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2981118.1405.4.2.5.2>

¹ **Corresponding author:** Sajed Bahramijaf, **Email:** bahramijaf93@gmail.com, **Tell:** +989188281408

Extended Abstract

Introduction

The modern nation-state, historically rooted in the Westphalian order of 1648, has long been perceived as the default political organization of space and authority. Built upon the foundational pillars of fixed territory, homogeneous identity, and sovereign power, the nation-state emerged as a historically contingent response to specific European crises. Over centuries, these constructs were naturalized as essential and unchangeable components of political life.

However, accelerating global transformations—ranging from environmental crises and technological revolutions to transnational identities and economic globalization—have increasingly challenged the conceptual and institutional coherence of the nation-state. The traditional framework struggles to cope with transboundary issues such as climate change, pandemics, and global migration, highlighting the need for a critical re-examination of its legitimacy and sustainability. This paper raises the central question: Can the nation-state be considered a historically transient phenomenon that, like prior political arrangements, may evolve or dissolve? If so, what discourses facilitate a post-Westphalian imagination, and what obstacles hinder this transition? While not presenting an idealized utopian vision, this research critically interrogates the existing structures and opens pathways for alternative political imaginaries rooted in inclusivity, shared spaces, and global solidarity.

Methodology

This study employs a qualitative approach grounded in *Critical Discourse Analysis (CDA)*, aiming to uncover the hidden ideological and historical structures embedded in dominant political narratives. CDA allows the exploration of the discursive foundations of the nation-state, emphasizing power, legitimacy, and historical construction.

The theoretical framework is anchored in *Critical Philosophy of History*, with particular reference to the works of Jürgen Habermas, Jacques Derrida, and Alain Badiou. Textual analysis of these thinkers, combined with prominent literature on Westphalian

sovereignty, forms the empirical basis of the study.

Data collection involved a systematic literature review using keywords such as "nation-state," "Westphalian order," "critical history," and the names of key theorists. Selected texts were conceptually coded to trace themes such as historicity, crisis, and discursive shifts. Theoretical triangulation was applied to enhance the reliability of findings and to avoid reliance on a single narrative. This approach also enables critical reflection on the limitations within even the critical discourses themselves.

Results and Discussion

Genealogy of the Nation-State

The transition from feudal power structures to centralized states involved the monopolization of violence, bureaucratic expansion, and ideological construction of the "nation." The Peace of Westphalia marked the beginning of international recognition of sovereign states. However, concepts such as "sovereignty," "nation," and "territory" were politically engineered to facilitate state-building and homogenization.

Nationhood was not an organic emergence but a constructed identity reinforced through education, militarization, language standardization, and symbolic unification. The so-called "nation" was often achieved through the suppression of ethnic, linguistic, and regional diversities. Territories transformed from fluid cultural spaces into tightly controlled political entities, giving rise to territorial conflicts and exclusionary politics.

Legitimacy Crisis Amid Identity Transformations

Modern globalization has disrupted the ideological underpinnings of the nation-state. Transnational migration, hybrid identities, and cultural pluralism have rendered the traditional idea of national homogeneity obsolete. Simultaneously, digital communication networks have democratized meaning-making, weakening the state's exclusive control over national narratives.

States are increasingly incapable of fulfilling their promises of security, welfare, and democratic representation. Their inability to

address global-scale environmental and economic crises has eroded their legitimacy, with citizens increasingly disillusioned about the capacity of the nation-state to meet 21st-century challenges.

Crisis of Territorial Form

The state's claim to exclusive territorial control is increasingly untenable. The fluid movement of capital, people, and information across borders challenges the state's spatial dominance. Contemporary political geographies now recognize new forms of territoriality such as networked spaces, multi-scalar governance, and shared sovereignties. Global metropolises, borderlands, and transnational regions function beyond the Westphalian model. These configurations represent not just spatial shifts but conceptual reorientations from territorial exclusion to territorial cooperation. However, they remain in tension with persistent nationalist retrenchments and border securitization.

Obstacles to Post-Westphalian Transition

Despite growing critique, several obstacles hinder the transition away from the nation-state. Deeply ingrained notions of sovereignty, territory, and identity are entrenched in political consciousness and institutions. Critical theories, while proposing alternatives (e.g., global citizenship, shared sovereignty), often lack institutional clarity or practical mechanisms. Moreover, in many regions, the nation-state has not even fully consolidated, especially in post-colonial contexts. Thus, calls for post-national politics may be premature or disconnected from on-ground realities. The economic order is still deeply reliant on state mediation, and institutional voids could give rise to new forms of authoritarianism.

Emergence of Multi-Layered Political Identities

There is an emerging political consciousness that transcends national borders. Individuals increasingly affiliate themselves with global communities, cities, regions, and international institutions. This multiplicity of scales

necessitates a reconceptualization of sovereignty not as a monolithic, territorial monopoly, but as a networked, flexible, and participatory process.

Alternative political forms are being tested in transnational unions (e.g., the EU) and global civic movements. Yet these too face legitimacy and functionality crises, highlighting the fragility of post-Westphalian alternatives in the absence of robust institutional foundations.

Conclusion

This study contends that the modern nation-state, long assumed to be the natural unit of political life, is a historically constructed and increasingly inadequate framework for organizing human societies in the 21st century. Its core principles, territorial sovereignty, national homogeneity, and exclusive authority are under sustained pressure from forces of globalization, environmental crises, and shifting identities.

However, the transition beyond the nation-state is neither inevitable nor linear. It requires a radical rethinking of fundamental political concepts and the development of new institutional arrangements capable of embodying *justice*, *inclusivity*, and *planetary solidarity*.

Rather than idealizing post-nationalism, this study calls for cautious experimentation, historical consciousness, and political creativity. The way forward is not to abolish order but to reimagine it in terms that reflect the realities and aspirations of a deeply interconnected world.

Declarations

Funding: There is no funding support.

Authors' Contribution: The author approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest: The author declared no conflict of interest.

Acknowledgments: I am grateful to all the scientific consultants of this paper

کاوشی انتقادی در امکان عبور از نظم دولت-ملت

ساجد بهرامی جاف^۱

۱- گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله نظری

دریافت:

۱۴۰۴/۰۷/۰۱

پذیرش:

۱۴۰۴/۱۱/۱۲

صص:

۹۷-۷۷

واژگان کلیدی:

دولت - ملت،

نظم وستفالیایی،

جغرافیای سیاسی،

بحران حاکمیت،

دگرگونی جهانی.

چکیده
واکاوای دگردیسی‌های حاکم بر سپهر بین‌الملل مبین آن است که انگاره‌ی دولت-ملت در مقام چارچوب سنتی انتظام‌بخش سیاسی، تحت تأثیر تکانه‌های اقلیمی، جهش‌های فناورانه و بازتعریف تعلقات هویتی، با فرسایش ساختاری و استهلاک نهادی مواجه گردیده است. بر این مبنای ماهیت برساخته‌ی نظم تاریخی مزبور در تلاقی با چالش‌های نوپدید آشکار گشته و کارآمدی ارکان پیشین آن، مشتمل بر قطعیت مرزی، همگنی هویتی و تفوق حاکمیتی، در مسیر ساماندهی مطلوب زیست جمعی مخدوش به نظر می‌رسد. همچنین، غلبه‌ی جریان‌های سیال ارتباطی و تکوین سوژه‌های فراملی، بازنگری رادیکال در گره‌گاه‌های قدرت، سرزمین و تعلق را ناگزیر ساخته و عبور از الگوی وستفالیایی را به فرآیندی چندوجهی بدل نموده است که به‌طور هم‌زمان پتانسیل بروز بی‌ثباتی و بازتولید سویه‌های نوین اقتدارگرایی را در بطن خود دارد. به‌موجب آن، پی‌افکنی الگوهای مشروعیت بخش جایگزین جهت ممانعت از ایجاد گسست‌های مخرب سیاسی، محتاج عزم نظری منسجم و تخیل سیاسی جهت بازآرایی پیوند میان انسان و فضا در قالبی مشارکتی است، به‌گونه‌ای که صورت‌بندی‌های نوین قدرت، به‌جای استمرار الگوهای تبعیض‌آمیز، موجد امکاناتی برای همبستگی جهانی و پایداری محیطی گردند.

استناد: بهرامی جاف، ساجد. (۱۴۰۵). کاوشی انتقادی در امکان عبور از نظم دولت - ملت. فصلنامه جغرافیا و آینده‌پژوهی منطقه‌ای، ۴(۲)، ۷۷-۹۷.

ناشر: دانشگاه ارومیه.

© نویسنده‌گان حق چاپ و حقوق کامل نشر را حفظ می‌کنند.

DOI: <https://doi.org/10.30466/grfs.2026.56575.1158>

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2981118.1405.4.2.5.2>

مقدمه

استقرار نظام دولت ملت در پی معاهده وستفالی ۱۶۴۸، سنگ بنای نظامی فضایی را بنا نهاد که بر پایه آن، مفاهیم حاکمیت، سرزمین و هویت ملی به ارکان تغییرناپذیر سازمان‌دهی سیاسی بدل گشتند. تثبیت سده‌ای الگوهای مزبور سبب گردید تا ساختار سیاسی جهان به شکل موزاییکی از واحدهای مجزا و دارای مرزهای مشخص بازنمایی شود، به‌طوری‌که بداهت انگاشتن وجود دولت ملت، امکان تصور جایگزین‌های معرفت‌شناختی را برای مدت‌ها محدود ساخت (Murphy, 2020; Liebich, 2002). تغییرات فزاینده در حوزه‌های اقتصادی، فناوری و زیست‌محیطی طی دهه‌های اخیر، منطق قلمروگرایی سنتی را با تناقض‌های ساختاری مواجه نموده و ضرورت بازخوانی انتقادی مبانی هستی‌شناختی وستفالیایی را ملموس ساخته است.

رویکردهای انتقادی در جغرافیای سیاسی با تأکید بر ماهیت تاریخی و اقتصادی تشکیلات ملی، مدعی برساختگی نظام‌هایی هستند که تحت شرایط ویژه ژئوپلیتیک اروپای قرن هفدهم پدید آمده و لزوماً پاسخگوی نیازهای درهم‌تنیده جهان معاصر محسوب نمی‌شوند (Beck, 2003). بر این مبنا، فرسایش مرزهای فیزیکی در سایه جهانی‌شدن، به معنای زوال کلی حاکمیت تلقی نمی‌گردد، بلکه بازتاب‌دهنده بازآرایی قدرت در فضاهای شبکه‌ای و جابه‌جایی مراکز تصمیم‌گیری از مقیاس ملی به سطوح خرد و کلان است. پدیده باز سرزمینی شدن در کنار میل به فراملی‌گرایی، پارادوکسی را پدید آورده که در آن، مرزهای سخت در برخی مناطق تقویت شده و در دیگر نقاط، فضاهای جریان جایگزین فضاهای مکان می‌گردند. ظهور سوزده‌های سیاسی نوین و اجتماعات مجازی که تعلقات خود را فارغ از قیدهای مکانی تعریف می‌کنند، کارآمدی الگوهای سنتی تابعیت را به چالش کشیده و موجد پیکربندی‌های بدیعی در پیوند میان انسان و فضا شده است.

ناتوانی نهادهای ملی در مدیریت مسائل حیاتی بشر نظیر چالش‌های زیست‌محیطی و بحران‌های اقلیمی که با تقسیم‌بندی‌های سیاسی انطباق ندارند، ضرورت حرکت به سمت حکمرانی چندمقیاسی و مشارکتی را ایجاب می‌نماید. در همین راستا، مقاومت ساختارهای حقوقی موجود و پیوندهای عاطفی - هویتی با نهاد دولت، فرآیند گذار به نظم پساوستفالیایی را با موانع ساختاری روبه‌رو ساخته و احتمال بروز الگوهای نوین اقتدارگرایی را در پوشش‌های امنیتی تقویت می‌کند. بازتعریف نسبت میان قدرت و فضا بر مبنای تکثرگرایی و پایداری زیستی، محتاج تخیل سیاسی نوآورانه است تا از بازتولید خشونت‌های ناشی از طرد مکانی جلوگیری به عمل آید. دستیابی به همبستگی جهانی و عدالت فضایی در گرو عبور از نگاه ابزاری به سرزمین و پذیرش هویت‌های سیالی است که در حوزه‌های فراملی شکل می‌گیرند.

تحلیل روابط علی میان پدیده‌های جهانی نشان می‌دهد که بازآرایی حاکمیت در فضاهای غیرسرزمینی، واکنشی گریزناپذیر به واقعیت‌های مادی و مجازی قرن حاضر به شمار می‌رود. به‌موجب آن، هرگونه صورت‌بندی نوین سیاسی باید بر پایه پیوند ارگانیک میان حق بر فضا و مسئولیت‌های فرامرزی بنا شود تا پایداری زیست جمعی در مقیاس سیاره‌ای تضمین گردد. استمرار تفکر وستفالیایی در مواجهه با جریانات فراملی، تنها به تشدید بحران‌های مشروعیت و ناکارآمدی نهادی منجر خواهد شد که برون‌رفت از آن مستلزم بازنگری رادیکال در مفاهیم تعلق و حاکمیت است.

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

تکوین و تثبیت مفهوم دولت ملت در مقام یکی از بنیادی‌ترین سازه‌های سازمان‌دهی سیاسی در عصر مدرن، ریشه در دگردیسی‌های تاریخی اروپای پساوستفالی دارد (Farr, 2005; Amsir, 2021). پیوند ارگانیک میان نهاد انحصاری قدرت و اعمال حاکمیت قلمرویی با جامعه‌ای واجد هویت مشترک، موجد صورت‌بندی ویژه‌ای از اقتدار گردید که بر اساس آن، تثبیت مرزهای جغرافیایی به پیش‌شرط اصلی شناسایی حقوقی و سیاسی در عرصه بین‌الملل بدل گشت (Lepsius, 1990; Habermas & Cronin, 1998- Mousavi et al., 2025). برخورداری از سرزمین، جمعیت و حاکمیت انحصاری، چارچوبی را پدید آورد که استقلال سیاسی و تفکیک نهاد دولت از مرجعیت دینی را تبیین می‌نمود و به‌عنوان پاسخی راهبردی به بحران‌های مذهبی سده هفدهم، ساختار مسلط فضایی را برای قرن‌های متمادی بازتولید کرد (Keating, 1996; Straumann, 2008). تضادهای درونی و گسست‌های نهفته در بطن نظم وستفالیایی، از همان آغاز وجاهت همیشگی آن را با تردیدهای جدی مواجه می‌ساخت، چرا که تعیین مرزهای نفوذناپذیر و تثبیت هویت‌های ملی یکپارچه، همواره با واقعیت‌های سیال انسانی در تقابل بود (Moita, 2012; Beaulac, 2004; Krasner, 2011). بر این مبنا، تفکیک فضاها که شالوده نظم کلاسیک را تشکیل می‌دهند، تحت فشار جریان‌های جهانی‌شدن، مخاطرات اقلیمی و گسترش شبکه‌های دیجیتال، کارایی سنتی خود را از دست داده و بازآرایی مفاهیم بنیادین جغرافیایی را ایجاب کرده‌اند (Bayeh & Baltos, 2019; Okhonmina, 2010- Mousavi et al., 2025). تجربیات تاریخی ناظر بر فروپاشی امپراتوری‌ها و ظهور ساختارهای فراملی نظیر اتحادیه اروپا، گواهی بر ماهیت گذرا و اقتصادی دولت ملت بوده و چشم‌اندازهایی برای تصور الگوهای جایگزین فراهم می‌آورند (Cooper et al, 2018). تاریخ‌مندی نظم مستقر بر این واقعیت استوار است که صورت‌بندی‌های

سیاسی، محصول شرایط زمانی ویژه‌ای هستند و به موجب آن، همواره در معرض دگردیسی ساختاری و زوال قرار دارند (Feldman, 2005). پرسشگری پیرامون روایت‌های تثبیت‌شده و بازخوانی مقوله‌های تجربه تاریخی، مسیری برای فهم تزلزل در بنیان‌های نظم سیاسی باز می‌کند که در آرای متفکرانی نظیر هابرماس به‌وضوح مشاهده می‌گردد (Bouton, 2016). هابرماس با نقد پروژه‌های مدرنیته، بر خصلت بازنگرانه نهادهای حقوقی تأکید ورزیده و کنش ارتباطی را راهکاری برای عبور از عقلانیت ابزاری و دستیابی به تفاهمی جهان‌شمول معرفی می‌نماید (Dumm & Bernstein, 1987; Jovchelovitch, 2011).

در همین پیوند، اخلاق گفتمان به‌مثابه فرآیندی برای خودتحقق‌بخشی و مذاکره میان دیدگاه‌های متنوع، هدف خود را هدایت گفتمان به سمت شرایط ایده‌آل برای گفت‌وگوی اجتماعی قرار داده است (Veneroni, 2013; Marques, 2013). آلن بدیو با نگاهی رادیکال، دولت ملت را بخشی از وضعیت موجود تلقی می‌کند که در برابر رخدادهای حقیقی قرار می‌گیرد و تحول واقعی را در گرو گسست در ساختارهای تثبیت‌شده قدرت می‌داند (Badiou, 2002). حقیقتی که از دل رویدادها برمی‌آید، انسجام نظم مستقر را با چالش مواجه ساخته و امکان‌های نوین برای کنش سیاسی فراهم می‌آورد (Meillassoux & Nail, 2012). ژاک دریدا با طرح ایده آینده‌مندی و تأکید بر تعویق دائمی معنا، ضرورت بازبودگی تاریخی را برجسته ساخته و هرگونه تلاش برای نهایی‌سازی نظم سیاسی را با بن‌بست‌های معرفتی روبه‌رو می‌کند (Norris, 2012). نقد ساختار قدرت و رد خشونت میانجی‌شده توسط دولت، در آرای بنژامین و بلانشو نیز بازتاب یافته است، به گونه‌ای که ناپایداری نظم‌های دولتی را تصدیق نموده و بر ضرورت بازنگری در فلسفه تاریخ تأکید می‌ورزند (Winfrey, 2008).

هابرماس در نقد مدرنیته و سنت سیاسی مدرن، بر این نکته تأکید می‌کند که شکل‌های نهادی و حقوقی مدرن، از جمله دولت - ملت، حاصل پروژه‌های تاریخی خاصی هستند که همواره در معرض نقد عقلانی و تغییر تاریخی قرار دارند (Dumm & Bernstein, 1987). مفهوم کنش ارتباطی^۱، با تکیه بر درک متقابل به‌عنوان توانایی جهان‌شمول انسانی در ساختارهای زبانی، عقلانیت استدلالی را در مقام پلی میان الزامات ابزاری و هنجارهای اخلاقی بازنمایی نموده و هدف غایی خود را هدایت گفتمان به سمت شرایط ایده‌آل برای کنشگری سیاسی قرار می‌دهد (Jovchelovitch, 2011; Veneroni, 2013). هابرماس از مجرای اخلاق گفتمان، فرآیندی جهت خودتحقق‌بخشی و مذاکره میان چشم‌اندازهای متکثر در جوامع معاصر ترسیم می‌کند که بر مبنای آن، بازسازی مشروعیت درون نهادهای موجود به‌منظور ممانعت از فروپاشی زیست جهان ضرورت می‌یابد (Marques, 2013).

در مقابل، آلن بدیو با اتخاذ رویکردی رادیکال، تشکیلات ملی را بخشی از وضعیت موجود قلمداد می‌نماید که در تقابل با رخدادهای حقیقی قرار گرفته و تحول بنیادین را تنها در گرو درهم‌شکستن ساختارهای تثبیت‌شده قدرت و ابداع امکان‌های نوین برای کنش سیاسی جست‌وجو می‌کند (Badiou, 2002). در همین پیوند، ژاک دریدا با طرح انگاره آینده‌مندی^۲ و تأکید بر تأخیر ذاتی در تحقق نهایی معنا و قانون، نظم‌های مستقر را در وضعیت تعلیق دائمی قرار داده و دولت‌ملت را ساختاری فاقد کمال می‌بیند که همواره مستعد به تعویق افتادن یا دگرگونی‌های ساختاری است (Derrida, 2005). نقد متفکران انتقادی به این چارچوب سیاسی، علاوه بر تأکید بر تاریخ‌مندی، سویه‌های طردکننده و خشونت‌آمیز آن را افشا می‌سازد؛ چرا که تکیه بر مرزهای صلب و هویت‌های انحصاری، بستر سازنده‌ای برای تولید فرایندهای دیگری‌سازی، تبعیض و حذف گروه‌های حاشیه‌ای فراهم آورده است (Epifanio, 2002; Kaul, 2023). به‌موجب آن، هرچند رویکردهای هابرماس، دریدا و بدیو در نگاه نخست واگرا به نظر می‌رسند، اما در تبیین جغرافیای سیاسی معاصر به‌عنوان سطوح تحلیلی مکمل به‌کار گرفته‌شده‌اند تا ابعاد سه‌گانه تحول شامل استمرار، امکان و گسست را پوشش دهند. بر این مبنای هابرماس در سطح بازسازی مشروعیت، دریدا در لایه گشودگی به تفاوت و بدیو در تراز رخداد و زایش حقیقت سیاسی، چارچوبی جامع جهت فهم گذار از نظم و استقالیایی ارائه می‌کنند. ترکیب این رهیافت‌ها نشان می‌دهد که گفت‌وگو، گشودگی و رخداد، ارکان اصلی دگردیسی در سازمان‌دهی فضایی قدرت هستند که به‌واسطه آن‌ها، انسجام نهادی در عین پذیرش تکثر و گسست‌های انقلابی تداوم می‌یابد. در نهایت پیکره استدلال‌های فوق بر ضرورت عبور از الگوهای انحصارگرا تأکید ورزیده و مسیر را برای پی‌افکنی نظامی هموار می‌سازد که در آن عدالت فضایی از طریق تعامل میان ساختارهای مشروع و رخدادهای حقیقت‌محور محقق گردد.

مواد و روش پژوهش

رهیافت روش‌شناختی پژوهش بر واکاوی انتقادی گفتمان در تراز مفهومی و حکمی استوار است تا با عبور از سطح توصیف‌های زبانی، به لایه‌های زیرین انگاره‌های مسلط پیرامون نظم دولت‌ملت دست یابد. آشکارسازی پیش‌فرض‌های ایدئولوژیک و سازوکارهای قدرت نهفته در

¹ Communicative action

² l'avenir

مفاهیم حاکمیت، سرزمین و ملت، ضرورت بازخوانی اندیشه‌های هابرماس، بدیو، دریدا و کوزلک را به‌عنوان حاملان گفتمان‌های فلسفی متمایز نسبت به سیاست مدرن ایجاب می‌نماید. بر این مبنا، تحلیل حاضر بر شکافتن بنیان‌های تاریخی و معرفت‌شناختی نظم مستقر تمرکز یافته است تا فهمی منسجم از امکان عبور از پارادایم وستفالیایی ارائه دهد.

فرآیند گردآوری داده‌ها از مسیر مرور نظام‌مند منابع و غربالگری متون علمی معتبر صورت پذیرفته که به‌موجب آن، نحوه طرح بحران و امکان دگردیسی در سازمان‌دهی فضایی قدرت، مبنای اصلی کدگذاری مفاهیم قرار می‌گیرد. در همین پیوند، شناسایی گسست‌ها و تناقض‌های درونی گفتمان دولت‌ملت با توجه به زمینه‌های ژئوپلیتیک، مسیر را برای تبیین روابط علیّ میان ساختارهای قدرت و فضاها، نوین جهانی هموار می‌سازد. اعتبار یافته‌ها از طریق مثلث‌سازی نظری و تطبیق آرای متفکران کلیدی تأمین شده است تا از تکیه بر روایت‌های تک‌بعدی اجتناب گشته و پیچیدگی ابعاد مسئله در پیوندی ارگانیک با نقد درونی گفتمان‌های انتقادی تبیین گردد.

بحث و ارائه یافته‌ها

تبارشناسی نظم دولت - ملت

همان‌گونه که کوزلک و بنژامن در فلسفه‌ی تاریخ انتقادی نشان می‌دهند، هر نظم سیاسی را باید به‌عنوان برشی تاریخی از زمان فهمید، نه به‌عنوان ضرورتی طبیعی یا غایی. تکوین دولت‌ملت در جغرافیای مدرن اروپا، پیامد مستقیم بحران‌های دینی و دگردیسی در ساختار فئودالیسم محسوب شده و لحظات گسست ناشی از آن، موجد امکان‌هایی برای دگرگونی در مسیر تحولات تاریخی گردید. بر این مبنا، الگوهای حکمرانی در سده‌های میانه بر مدار وفاداری‌های شخصی و پیوندهای ایمانی استوار بوده و قلمرو در حکم مایملک حکمرانان بازنمایی می‌شد.^۱ لذا درک شرایط تکوین نظم دولت‌ملت مستلزم شناسایی تمایزات ساختاری و فرآیندهای تاریخی ویژه‌ای است که منجر به پیدایش مفهوم مدرن حاکمیت قلمرویی گردید.

تجربه تاریخی در پهنه اروپا، شالوده نظری و تبارشناختی مفهوم مدرن حاکمیت را در سنت وستفالیایی پی‌افکنی نموده و نشان می‌دهد که در الگوهای قبلی، فضاها فاقد مرزبندی‌های قطعی بوده و انگاره حاکمیت مطلق بر پهنه‌ای جغرافیایی، مفهومی فاقد کارکرد تلقی می‌گردید (Teschke, 1998). بحران در ارکان فئودالیسم که تحت تأثیر گسترش کانون‌های شهری، احیای مراودات تجاری فرامرزی و صعود اقتدار بورژوازی پدید آمد، پیوندهای سنتی مبتنی بر وفاداری‌های فردی را با تزلزل مواجه ساخته و ضرورت بازآرایی قدرت را پیش کشید (Pirenne, 2014). بر این مبنا، گرایش پادشاهان به تثبیت هژمونی بر سرزمین‌های پراکنده، موجد تکوین دستگاه‌های اداری و استقرار انحصار بر خشونت مشروع گردید تا مقدمات پیدایش دولت مدرن بر پایه ارکان سه‌گانه سرزمین، حکومت و جمعیت فراهم آید (Gardner, 2008; Debarbieux, 2019). در همین پیوند، تکوین ارتش‌های دائمی و وفادار به مرجعیت مرکزی، قدرت نظامی را از ید اختیار اشراف محلی خارج نموده و ضرورت تأمین هزینه‌های هنگفت تسلیحاتی، نوسازی ساختارهای مالیاتی و بوروکراتیک را ایجاب کرد که به‌موجب آن، اقتدار سیاسی به صورتی بی‌سابقه در نهاد دولت متمرکز گردید (Mears, 1988).

بدین ترتیب، تمرکز ابزارهای قهرآمیز در انحصار قدرتی واحد، هم‌زمان با استقرار انگاره نوین حاکمیت در سپهر اندیشه سیاسی، ماهیت تقسیم‌پذیر و نسبی اقتدار را به کیفیتی مطلق، مستقل و متعلق به واحدی معین در قلمروی مشخص مبدل ساخت (Arseni & Pozneacova, 2021). تبیین هنجاری حاکمیت بر جمعیتی مستقر در مرزهای قطعی در آراء ژان بدن و توماس هابز، صورت‌بندی نظری دگردیسی یادشده را تکمیل نموده و وجاهتی حقوقی به سازمان‌دهی نوین قدرت بخشید (Manal & Ali, 2021). تحکیم این روند در حقوق بین‌الملل با انعقاد پیمان وستفالی ۱۶۴۸ به اوج رسید، به‌گونه‌ای که شناسایی رسمی حاکمیت دولت‌ها بر قلمروهای سرزمینی و تئوریزه شدن اصل عدم‌مداخله، سرزمین را به واحدی تحت اقتدار انحصاری و خلل‌ناپذیر بدل نمود (Krivokapić, 2023; Milojević, 1997). بر این مبنا، استقرار حاکمیت وستفالیایی در مقام رخدادی در معنای بدیویی، موجب تولد حقیقت سیاسی نوینی گردید که در آن دولت به‌عنوان یگانه سوژه مشروع کنشگری بازنمایی می‌شد؛ هرچند ماهیت رخداد مذکور برخلاف الگوهای رهایی‌بخش، به‌جای گشودگی معنایی به انسداد منطق سیاست و تثبیت ساختارهای اقتدارگرا انجامید. در همین پیوند، فهم دولت‌ملت در قالب رخدادی تاریخی، ضرورت درک امکان‌های بالقوه جهت گسست از نظم

^۱ تعمیم مطلق مدل مذکور به تمامی حوزه‌های تمدنی نظیر آسیا، خاورمیانه و چین با واقعیت‌های تاریخی همخوانی ندارد. چرا که، ساختارهای سیاسی در مناطق شرق بر پایه امپراتوری‌های متمرکز، دیوان‌سالاری‌های مذهبی و شبکه‌های تجاری شهری قوام یافته و با وجود تمایز در مبانی مشروعیت با فئودالیسم غربی، همگی در برقراری پیوند میان اقتدار، قلمرو و مشروعیت اشتراک داشته‌اند.

موجود و بازاندیشی در افق‌های نوین سیاسی را ایجاب می‌نماید. به‌موجب آن، واکاوی ریشه‌های تکوین حاکمیت سرزمینی، مسیر را برای شناسایی لرزه‌های ساختاری در بنیان‌های نظم و ستفالیابی هموارساخته و تداوم آن را با تردیدهای جدی مواجه می‌کند.

نارسایی ساختارهای دولتی در تأمین انسجام اجتماعی، ضرورت پیوند میان انگاره ملت در قالب جمعیتی همگن با پروژه‌های دولت‌سازی را ایجاب نموده و بر ساخت ایدئولوژیک ملت با تکیه بر مؤلفه‌های زبانی، فرهنگی و تاریخی را به‌عنوان سازوکاری جهت تثبیت حاکمیت پیش کشید (Lemay-Hébert, 2009). بر این مبنا، دولت‌های در حال تکوین از مجرای سیاست‌های آموزشی، بازنویسی روایات تاریخی و ترویج زبان رسمی به اختراع ملت مبادرت ورزیده و از این مسیر، زیرساخت‌های اجتماعی لازم برای استقرار نظم نوین را فراهم ساختند (Tamir, 2019). فرآیند قهرآمیز ملت‌سازی که با ادغام اجباری یا سرکوب هویت‌های محلی، قومی و زبانی گره‌خورده بود، از طریق یکپارچه‌سازی فرهنگی و انحصار نمادین فضاهای عمومی، حس تعلق به اجتماعات تخیلی را تقویت نمود (Mylonas, 2010; Adams, 2010; Kezer, 2009; Delugan, 2012). در همین پیوند، تکیه بر انگاره آینده‌مندی در اندیشه دریدا نشان می‌دهد که هیچ نظامی به ثبات کامل دست نیافته و در بطن ساختارهای ملی نیز همواره امکان گشودگی به تفاوت و آینده نیامده در قالب گسستی درونی حضور داشته است. به‌موجب آن، وجود تضادهای ساختاری در قلب نظم‌های سیاسی، پتانسیل‌های رهایی‌بخش و رخداد‌های نوین را در کانون صورت‌بندی‌های بسته احیا کرده و تداوم یکپارچگی تحمیلی را با چالش مواجه می‌سازد. تبیین روابط علی میان ملت‌سازی و تثبیت قدرت نشان‌دهنده آن است که هویت‌های انحصاری، علی‌رغم تلاش برای برقراری نظم، همواره مستعد دگرگونی از درون هستند.

تحول نهادهایی نظیر مدرسه، ارتش و رسانه به ابزارهای بنیادین بر ساخت هویت ملی، دگردیسی مفهومی سرزمین را از فضایی زیستی به عصری محوری در قوام شخصیت جمعی ایجاب نموده و مرزهای جغرافیایی را در قالب خطوط مقدس تعلق بازتعریف کرد (Paasi, 2016; Putri et al., 2018; Qazi, 2020; Özkan, 2014). پیوند میان تعلق سرزمینی و علقه ملی، موجد شکل‌گیری منازعات مرزی و رقابت‌های ملی‌گرایانه گردید تا نظم دولت‌ملت با سازوکارهای خشونت‌آمیز و انحصارگرایی جغرافیایی گره بخورد (Hutchinson, 2010; Thomson, 1994). بر این مبنا، استقرار الگوی دولت‌ملت در پی انقلاب‌های آمریکا و فرانسه بر مدار مفاهیم حاکمیت مردمی و خودآیینی، علی‌رغم اتکا بر انگاره‌های حق طبیعی، در عمل به بازتولید ساختارهای اقتدارگرا در چارچوب‌های ملی انجامید و ملت را از جمعیتی متکثر به واحدی انتزاعی و یکپارچه تحت نمایندگی دولت مبدل ساخت (Keitner, 2000; Samson, 2001; Spellman, 1998; Miglio, 1993). تسریع فرآیند جهانی ملت‌سازی از مجرای کنشگری استعماری و تحمیل مرزهای مصنوعی بر جوامع تحت سلطه، تناقضی را پدید آورد که طی آن، خطوط ترسیمی فاقد تناسب با واقعیت‌های قومی، زبانی و جغرافیایی، پس از استقلال نیز در مقام مرزهای مقدس ملی صیانت گردیدند (Mylonas, 2006; Oloruntoba, 2021; Berger, 2021). به‌موجب آن، تثبیت حاکمیت در کشورهای پسااستعماری بر پایه الگوهای تحمیلی، تداوم بحران‌های سرزمینی و تنش‌های هویتی را در بطن سازمان‌دهی سیاسی جهان تضمین نمود.

گردش تاریخی الگوهای حکمرانی در سده‌های متعاقب، دگردیسی دولت‌های مطلقه به ساختارهای قانون‌مدار و پارلمانی را ایجاب نموده و بستر انتقال مرجعیت مشروعیت از اراده پادشاه به اراده ملت را فراهم ساخت (Greenhaw, 2022). بر این مبنا، تقارن فرآیند صنعتی‌شدن با بسط مناسبات سرمایه‌داری در قرن نوزدهم، دولت‌ملت را به چارچوبی بنیادین جهت سازمان‌دهی نیروی کار، مدیریت تولید و انتظام مالیاتی مبدل کرد، به‌طوری‌که انگاره ملت در مقام ابزاری جهت بسیج اقتصادی و سیاسی در اختیار حاکمیت قرار گرفت (Cornelius et al, 2019). در همین پیوند، تنوع ساختاری دولت‌ملت‌ها در قرن بیستم، از مجرای استقرار دولت‌های رفاه در غرب، نظامات سوسیالیستی در شرق و ساختارهای پسااستعماری در جنوب جهانی، قرائت‌های متمایزی از نسبت میان قدرت، جمعیت و حاکمیت را پیش کشید (Bhambra & Holmwood, 2018; Bartha & Valuch, 2024). به‌موجب آن، در جوامع پسااستعماری، فقدان تکوین تاریخی درونی و اتکا بر انتقال نهادی و مرزبندی‌های تحمیلی دوران استعمار، دولت‌های نوین را با بحران‌های بنیادین در مشروعیت و انسجام ساختاری مواجه ساخت (Larson & Aminzade, 2008). تبیین روابط علی میان جهانی‌شدن اقتصاد و گسترش شبکه‌های ارتباطی در نیمه دوم قرن بیستم، نشان‌دهنده فرسایش تدریجی کارکردهای کلاسیک دولت‌ملت و پدیداری الگوهای نوینی از حاکمیت شبکه‌ای و چندسطحی، نظیر ترتیبات فراملی در اتحادیه اروپا است (Ashiagbor, 2020).

این وضعیت را می‌توان در پرتو مفهوم رخداد بدیو فهم کرد؛ چراکه فروپاشی مرزهای کلاسیک و ظهور شبکه‌های فراملی، لحظه‌هایی از گسست را رقم زده‌اند که نظم دولت‌ملتی را از درون متزلزل می‌سازند. بااین‌حال، رخداد‌های مزبور هنوز به مرحله‌ی تثبیت نهادی نرسیده‌اند و در سطح گفتمانی و سیاسی، در وضعیت تعلیق میان نظم پیشین و امکان‌های آینده به‌سر می‌برند. این همان وضعیت آینده‌مندی دریدایی است که در آن، سیاست در افق انتظارِ نظامی نوین زیست می‌کند؛ بنابراین، می‌توان گفت که دولت - ملت در مسیر تاریخی خود از یک نهاد

حاکمیتی مطلقه به چارچوبی چندبعدی، سیال و متکثر تغییر یافته است، هر چند هنوز از نظر مشروعیت و هویت، درگیر تناقض‌های بنیادین میان خودبسندگی ملی و وابستگی جهانی است. بدین ترتیب، الگوی دولت - ملت که در آغاز زاده تحولات خاص اروپای غربی بود، به یک الگوی جهانی بدل شد. این الگوبرداری غالباً بدون توجه به زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و تاریخی محلی انجام گرفت و در بسیاری موارد، بحران‌های قومی، جنگ‌های داخلی و ناکارآمدی سیاسی را در پی داشت. دولت - ملت به‌رغم ظاهر باثبات خود، در بسیاری نقاط جهان، هم‌زاد بی‌ثباتی‌های مزمن شد.

استقرار دولت‌های مدرن بر مدار تقویت مستمر روایت‌های ملی، ترسیم افق‌های آتی را در گرو تداوم انگاره ملت قرار داده و بازتولید نظم سیاسی را از مجرای سازمان‌دهی حافظه جمعی، ابداع آیین‌های رسمی و پی‌ریزی نظام‌های آموزشی ایدئولوژیک میسر ساخته است. بر این مبنا، شکاف‌های بنیادین میان تکثرهای اجتماعی و ادعای یکدستی ملی، در بطن ساختار حاکمیت پنهان مانده و در بزنگاه‌های بحران، ارکان نظم موجود را با تهدیدی وجودی مواجه می‌کنند. ناتمام ماندن پروژه دولت‌ملت و ماهیت تنش‌آلود آن، ضرورت بازتولید مداوم هویت‌های انحصاری و طرد تفاوت‌ها را جهت تضمین بقای حاکمیت ایجاب نموده است. متعاقباً تحلیل انتقادی گفتمان در این ساحت، از سیطره دولت‌ملت بر زبان سیاست مدرن پرده برداشته و واژگانی نظیر تمامیت ارضی، حاکمیت ملی و امنیت ملی را در مقام نشانه‌هایی گفتمانی جهت بازتولید مستمر نظم و ستفالیایی معرفی می‌کند.^۱ در همین پیوند، مفاهیم یادشده به‌عنوان ابزارهای معنا ساز قدرت، با حاشیه‌رانی تمایزات، تصویری صوری و یکپارچه از قلمرو و جمعیت خلق کرده و اقتدار خود را از طریق تکرار نظام‌مند در متون حقوقی، آموزشی و رسانه‌ای تثبیت نموده‌اند. به‌موجب آن، تقلیل سیاست به سازوکارهای زبانی حاکم، مانع از بازشناسی فضاهای متکثر گردیده و انسداد ساختاری را در فرآیند تکوین هویت‌های سیاسی پدید آورده است.

بازاندیشی بحران‌های مشروعیت دولت - ملت در بستر تحولات هویتی و نظم جهانی

ریشه‌های بحران مشروعیت در تکوین دولت‌ملت، بیش از آنکه محصول دگرگونی‌های عارضی قلمداد گردد، بر ماهیت برساخته و پارادوکسیکال حاکمیت سرزمینی استوار است (Ortega, 2015). تبیین زوایای چنین بن‌بست ساختاری، تفکیک میان دو سطح تحلیلی را ایجاب می‌نماید؛ وجه نخست بر واکاوی توصیفی سازوکارهای زبانی، نهادی و فضایی و ردیابی نشانه‌های زوال مشروعیت تمرکز یافته و وجه دوم به ترسیم افق‌های هویتی و امکان‌سنجی گذار از نظم مستقر اختصاص می‌یابد. الزام دولت‌ملت در بدو پدیداری به جعل هویتی یکپارچه از مجرای امحای تکثرهای درونی، فرآیند اعمال قدرت را با خشونت‌های نمادین و فیزیکی گره زده و ضرورت مشروعیت‌بخشی به حاکمیت را با طرد غیریت‌های داخلی پیوند داده است. به‌موجب آن، نهادینه‌سازی خشونت در بطن روایت‌های ملی‌گرایانه، نظامات آموزشی رسمی و انحصار زبانی، زیرساخت‌های لازم برای بازتولید حاکمیت را فراهم آورده و تاریخ رسمی را به ابزاری برای تثبیت اقتدار مبدل ساخته است (Guibernau, 2007).

فرسایش بنیادهای برساخته دولت‌ملت تحت تأثیر روندهای جهانی معاصر شتابی فزاینده یافته و تلاقی تعاملات اقتصادی فرامرزی با گردش فراگیر اطلاعات، موجبات بازآفرینی هویت‌های چندلایه را فراهم آورده است که با قالب‌های سنتی حاکمیت ملی انطباق‌ناپذیر می‌نمایند (Loughlin, 2016). واگرایی میان روایت‌های رسمی و تجربه‌ی زیسته شهروندان، مشروعیت ساختار دولت‌ملت را در لایه‌های زیرین متزلزل ساخته و گسست‌های گفتمانی گسترده‌ای را در عرصه بین‌المللی پدید آورده است (Slootman & Duyvendak, 2016). تجلی عینی تناقض‌های حاکمیتی در بیانیه‌های نهادهای بین‌المللی نظیر سازمان ملل متحد، نشان‌دهنده تقابل میان ضرورت احترام به حاکمیت ملی و انگاره‌های نوظهوری همچون مسئولیت جهانی یا مداخله بشردوستانه است که حاکمیت سرزمینی را به امری نسبی مبدل می‌سازند. به‌موجب آن، دوگانگی مذکور در سطح گفتمان سیاسی جهانی، مصداقی بارز از زوال مشروعیت نظم کلاسیک محسوب شده و گذار به سمت مفاهیم فراملی را ناگزیر می‌نماید. بر این مبنا و با اتکا به رهیافت‌های هابرماسی، بن‌بست مشروعیت در ساختار دولت‌ملت محصول شکاف میان عقلانیت ارتباطی و عقلانیت ابزاری تلقی می‌گردد، به‌نحوی که تکیه بر کارکردهای ابزاری قدرت مانع از تکوین گفت‌وگوهای بنیادین اجتماعی شده است. در همین پیوند، تلاش شهروندان در نظم جهانی کنونی جهت بازیابی مشروعیت از مجرای تفاهم میان‌فرهنگی به‌جای انقیاد در برابر اقتدار دولتی، از دگردیسی ماهیت سیاست حکایت دارد. متعاقباً، بحران کنونی مشروعیت را باید نشانه‌ای از انتقال تاریخی به ساحت نوینی از کنشگری سیاسی قلمداد نمود که برمدار مفاهیم و گفتمان، به‌جای فرامین دستوری و سلسله‌مراتب سنتی، قوام یافته است.

تحول دیگر، زوال انحصار دولت در تولید و اعمال معنا، پیامد گریزناپذیر ظهور فضاهای ارتباطی غیرمتمرکزی است که از طریق فراهم آوردن امکان خلق روایت‌های بدیل، اقتدار حاکمیت در صیانت از تعاریف سنتی ملت و سرزمین را با چالشی جدی مواجه ساخته‌اند (Läidi, 2016).

^۱ پیوند میان ثبات گفتمانی و اعمال قدرت نشان‌دهنده آن است که تقدس‌بخشی به مفاهیم سرزمینی، محصول مفصل‌بندی‌های ارادی در بطن کلام سیاسی مدرن محسوب می‌شود.

شبکه‌های جهانی و ارزش‌های فراملی کسب می‌کنند، به واگشت مفهومی واژگانی نظیر ملت، شهروند و مرز در فضای معنایی رسانه‌های نوین منجر گردیده است (Nied et al., 2017). در همین پیوند، استحاله ملت از واحدی بسته و هویتی به مجموعه‌ای از پیوندهای عاطفی و ارزشی جهانی، جابه‌جایی گفتمانی بنیادینی را رقم زده که مشروعیت نظم دولت‌ملت را از درون دستخوش فرسایش می‌نماید. به موجب آن، بحران هویت معاصر را باید فرآیندی قلمداد نمود که افزون بر پیامدهای ناشی از مهاجرت‌های گسترده، ریشه در تضعیف کارکردهای هم‌بستگی‌ساز دولت‌ها داشته و در پرتو مفهوم آینده‌مندی دریدایی، در مقام آستانه‌ای برای گشودگی به نظامی نو تلقی می‌شود. از سوی دیگر، ناتوانی دولت‌ملت‌ها در تحقق وعده‌های پیشین مبنی بر تأمین رفاه، امنیت و مشارکت دموکراتیک، در مواجهه با بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی، زوال مشروعیت این نهادها را تشدید کرده و ضرورت گذار از الگوهای سنتی حکمرانی به سمت صورت‌بندی‌های نوین سیاسی را بیش‌ازپیش برجسته ساخته است (Hay, 1994; Haunss et al, 2015; Hurrelmann et al, 2007).

گسست میان دولت و ملت، دیگر صرفاً یک چالش حاشیه‌ای نیست، بلکه به پرسش از اصل وجودی نظم دولت - ملتی انجامیده است. همان‌طور که کوزلک تأکید می‌کند، مفاهیم سیاسی همواره در بسترهای تاریخی متغیر معنا می‌یابند و نباید آن‌ها را اموری فراتاریخی تلقی کرد. بر همین اساس، بحران کنونی دولت - ملت را می‌توان دگرگونی در افق زمان‌مندی سیاست دانست. به تعبیر بنژامن، هر لحظه‌ی بحران، فرصت گسست از استمرار تاریخ رسمی و امکان بازتعریف آینده است؛ آینده‌ای که از دل گذشته‌ی سرکوب‌شده سربرمی‌آورد. از سوی دیگر، بحران‌های زیست‌محیطی به‌روشنی ناتوانی نظم دولت - ملت را در مواجهه با تهدیدات جهانی آشکار ساخته‌اند (Hurrell, 1994; Bsumek et al., 2013). تقسیمات سیاسی سرزمینی که زمانی ضامن نظم و صلح انگاشته می‌شدند، اکنون در برابر بحران‌هایی چون تغییرات اقلیمی، بحران آب و نابودی تنوع زیستی، کارکرد خود را از دست داده‌اند. این بحران‌ها بی‌رحمانه ماهیت خودبنیادانه ادعای حاکمیت ملی را برملا کرده‌اند.

متلاطم شدن بنیان‌های هویت ملی تحت تأثیر جابه‌جایی‌های گسترده جمعیتی و تکوین جوامع چندفرهنگی، انگاره ملت یکدست را با چالشی بنیادین مواجه ساخته و مشروعیت دولت‌هایی را که اصالت خویش را بر مدار انسجام قومی یا زبانی تعریف نموده بودند، متزلزل کرده است (Joppke, 2002). حاکمیت‌های ملی در رویارویی با تکثرهای نوظهور، غالباً میان اتخاذ سیاست‌های طرد و انزوا یا فروافتادن در بن‌بست‌های هویتی سرگردان مانده‌اند (Kumaraswamy, 2006). اگرچه نموده‌های عینی چنین فرایندی در جغرافیای سیاسی غرب و اقیانوسیه بازنمایی گسترده‌تری یافته است، اما تسری موج‌های مهاجرت کاری، اقلیمی و سیاسی به پهنه‌های آسیایی، خاورمیانه‌ای و آفریقایی، اجتماعات چندقومیتی پیچیده‌ای را پدید آورده که مرزهای سنتی هویت را درنور دیده‌اند. بر این مینا برآمدن سوژه‌های فراملی در قامت شهروند جهانی یا مهاجر سیار، نشانه‌ای آشکار از زوال مرجعیت دولت‌ملت تلقی می‌گردد که تعریف خود را نه از حدود سیاسی، بلکه از شبکه تعلقات ارزشی و کنشگری‌های فراسرزمینی اخذ می‌کنند (Benhabib, 2012; Dragojlovic, 2008). در همین پیوند استحاله سوژه سیاسی به عاملی سیال، ارکان نظم و ستفالیایی را از درون دستخوش فرسایش نموده و افق‌های نوینی را جهت بازآرایی مناسبات قدرت فراهم می‌آورد. به موجب آن تقابل میان الزامات حاکمیت سرزمینی و واقعیت زیسته سوژه‌های مهاجر، به بازتعریف پیوند میان جغرافیا و هویت منجر شده و ضرورت گذار از الگوهای تک‌ساحتی تعلق را برجسته می‌سازد.

زوال تدریجی اقتدار دولت‌ملت در ساحت اقتصادی تحت تأثیر سلطه شرکت‌های چندملیتی، نهادهای مالی بین‌المللی و جریان‌های سرمایه سیال، حاکمیت‌های ملی را در اعمال سیاست‌های مستقل پولی، نظام‌های مالیاتی و الگوهای رفاه اجتماعی با محدودیت‌های بنیادین مواجه ساخته است (Brinkman & Brinkman, 2008). بر این مینا آگاهی روزافزون شهروندان از فقدان کنترل دولت‌ها بر نیروهای کلان اثرگذار بر معیشت و زیست روزمره، موجبات تزلزل در پایه‌های مشروعیت سیاسی را فراهم آورده و کارکرد حمایتی دولت را با تردیدهای جدی روبرو می‌کند. در همین پیوند بازتعریف جهانی موازین حقوق بشر، اقتدار حاکمیت در تعیین ضوابط تابعیت و حقوق شهروندی را با چالشی جدی روبرو نموده و مرزهای متعارف میان شمول و طرد را دستخوش دگردیسی کرده است (Joppke, 2002). متعاقباً برآمدن مفاهیمی نظیر حق بر حرکت و حق بر سرزمین مشترک، الگوهای سنتی همبستگی ملی را به سود شکل‌گیری پیوندهای نوین انسانی در سطح جهانی تضعیف نموده و منبع مشروعیت حقوق را از تعلقات سرزمینی به کرامت انسانیت مشترک تغییر داده است. به موجب آن تقابل میان الزامات اقتصادی فراملی و ساختارهای حقوقی جهانی با قالب‌های ساختاری دولت‌ملت، ضرورت بازنگری در سازمان‌دهی سیاسی فضا را دوچندان نموده و افق‌های جدیدی از کنشگری فرامرزی را ترسیم می‌نماید.

تزلزل مرزهای فیزیکی در قلمرو سایبری، اقتدار سرزمینی دولت‌ها را به گونه‌ای بی‌سابقه با چالش مواجه ساخته و حاکمیت ملی را در تقابل با قدرت‌های گریزمرکز، نامتمرکز و سیالی قرار داده است که ابزارهای سنتی نظارت بر آن‌ها کارایی خویش را از دست داده‌اند. بر این مینا

دولت‌ملت‌ها در تکاپو برای بازیابی مشروعیت زائل‌شده، غالباً به سمت الگوهای واپس‌گرایانه ملی‌گرایانه یا راهبردهای اقتدارگرا تمایل می‌یابند (Demchak & Dombrowski, 2014). در همین پیوند چنین واکنش‌های تدافعی، فرسایش پیوند میان ساختار سیاسی و بدنه اجتماعی را تشدید نموده و حاکمیت را در بن‌بست‌های بحران‌زده مستهلک می‌سازد، چرا که گفتمان‌های نوستالژیک بازگشت به شکوه ملی، بیش از آنکه محرک احیای قدرت باشند، بازتاب‌دهنده نشانه‌های فروپاشی سازمان سیاسی موجودند. به‌موجب آن برآمدن ناآرامی‌های اجتماعی، خیزش‌های اعتراضی فراملی و جنبش‌های زیست‌محیطی، صورت‌بندی‌های نوینی از سیاست‌ورزی فراسرزمینی را رقم زده‌اند که منطق نظم و استقالیایی را برنمی‌تابند (Campanella & Dassú, 2019). تبیین این پدیدارها در پرتو رهیافت آلن بدیو، ماهیت آن‌ها را در مقام رخدادهایی آشکار می‌سازد که با به تعلیق درآوردن نظم مستقر، حقیقت سیاست رهایی‌بخش و برابری‌خواهانه را در سطحی جهانی بازنمایی می‌کنند. بر این اساس خیزش‌های فراملی معاصر، از مطالبات اقلیمی تا جنبش‌های هویت‌خواهانه و عدالت‌طلب، مصداق‌های عینی رخدادهای سیاسی قلمداد می‌شوند که بر ویرانه‌های منطق قلمروگرا، افق‌های نوینی از کنشگری جهانی را ترسیم می‌نمایند. تلاقی میان سیالیت فضای جریان‌ها و تصلب فضای مکان‌ها، دولت‌ملت را در وضعیتی پارادوکسیکال قرار داده است که در آن، هرگونه تلاش برای اعمال حاکمیت کلاسیک، به تشدید شکاف‌های گفتمانی منجر می‌گردد.

بحران فرم سرزمینی در نظم دولت - ملت

تکوین دولت‌ملت‌ها بر بنیاد تصرف انحصاری فضا استوار گردید تا سرزمینی محصور در حصار مرزهای قطعی، بستر اعمال اقتداری بی‌چون‌وچرا واقع شود. چنین تصرفی نه برآمده از نیازهای طبیعی بشری، بلکه حاصل فرایندهای ساختاری قدرت، منازعه و اجبار بود که فضا را به تملک قانونی درآورده و سرزمین را به ابزاری جهت تثبیت هویت سیاسی مبدل ساخت (Etherington, 2010). بر این مبنا گذار از فضای انحصار به ساحت اشتراک، مستلزم جایگزینی عقلانیت ابزاری با عقلانیت ارتباطی در پرتو آرای یورگن هابرماس است تا فضا به‌مثابه عرصه‌ای برای تفاهم و تصمیم جمعی بازتعریف گردد. در همین پیوند استحاله مرزهای جغرافیایی سیال به حدود ملی صلب، از ارکان اصلی شکل‌گیری دولت‌های مدرن محسوب می‌شود که مستحکم‌سازی مرزها جهت نظارت بر جابجایی ارتش‌ها، کالاها و افراد و همچنین تنظیم قواعد تابعیت از طریق اسناد رسمی را در پی داشته است (Weizman, 2006). به‌موجب آن تقابل میان منطق تمامیت‌خواهانه قلمرو و ضرورت‌های نوین زیست‌جهان، به فرسایش کارکردی ساختارهای سنتی منجر شده و لزوم بازنگری در ماهیت مرز را به‌عنوان مفصلی برای پیوند و نه ابزاری برای جدایی، برجسته می‌سازد.

استحاله مرزهای جغرافیایی از معبرهای سیال تعاملات انسانی به خطوطی آهنین و نفوذناپذیر، در بطن کلان‌پروژه دولت‌ملت صورت پذیرفت. دگرگونی سازمان‌دهی سرزمینی طی پنج سده اخیر، بازتاب‌دهنده تغییر در انگاره‌های مفهومی و سازوکارهای اجرایی مرزها بوده و تکوین سرزمینیت مدرن را در پیوند با مفاهیم حاکمیت سده هفدهم تثبیت نموده است. بر این مبنا حکمرانان با استقرار مرزهای قطعی، نقشه‌برداری از پهنه‌های ارضی و تمرکز بخشیدن به نظارت بر جمعیت‌ها و منابع در قلمروهای تحت حاکمیت خویش، بنیان‌های اقتدار سرزمینی را استوار ساختند (Maier, 2016). در همین پیوند سرزمین در مقام فضای اتخاذ تصمیمات حاکمیتی و کانون وفاداری‌های هویتی بازتعریف گردید که تمایزی آشکار با حدود مبهم و منعطف امپراتوری‌های چندقومیتی پیشین داشت (Sandberg, 2017). به‌موجب آن خطوط مرزی بیش از آنکه بازتاب‌دهنده اراده واقعی ساکنان جغرافیایی باشند، به ابزارهایی جهت مهار و نظارت مبدل گشتند که فرجام آن، حاشیه‌نشینی گروه‌های کثیری از جمعیت و محرومیت آنان از حق تعیین سرنوشت سیاسی بود. متعاقباً صداهایی که با منطق نظم نوپای دولت‌ملتی همسویی نداشتند، در لوای ضرورت‌های ملی‌گرایی رسمی خاموش گردیده یا در ساختار هویت‌های تحمیلی مستحیل شدند.

استقرار نظام دولت‌ملت بر بنیان تصرف انحصاری فضا و تحدید قلمرو در حصار مرزهای قطعی، بستر اعمال اقتدار مطلق بر پهنه‌های ارضی را فراهم آورد. تحقق حاکمیت سرزمینی محصول ضرورت‌های ساختاری قدرت و منازعات سازمان‌یافته تلقی می‌گردد که جغرافیا را به ملکیت قانونی مبدل ساخته و از آن ابزاری برای تثبیت هویت سیاسی پدید آورد (Etherington, 2010). بر این مبنا گذار از الگوهای انحصاری به ساحت‌های اشتراکی منوط به جایگزینی عقلانیت ابزاری با عقلانیت ارتباطی است تا فضا به‌جای ابزار سلطه، به عرصه‌ای برای تفاهم و کنش جمعی استحاله یابد. در همین پیوند تبدیل مرزهای سیال پیشین به حدود ملی سخت‌گیرانه، وجه ممیزه دولت‌های مدرن در مسیر نظارت بر جابجایی منابع و تنظیم قواعد تابعیت به شمار می‌رود (Maier, 2016). ظهور سرزمین در جایگاه فضای اتخاذ تصمیمات حاکمیتی و کانون وفاداری‌های هویتی، گسستی آشکار از ساختارهای منعطف امپراتوری‌های چندقومیتی سلف ایجاد کرد (Sandberg, 2017). به‌موجب آن خطوط مرزی فارغ از بازنمایی اراده ساکنان، در موضع ابزارهای مهار و طرد قرار گرفتند که پیامد مستقیم آن، به حاشیه راندن گروه‌های

جمعیتی و سلب حق تعیین سرنوشت از سوژه‌های غیرمتناسب با هویت رسمی بود. نهادهای سازی فرایند تفکیک فضایی در قالب گفتمان امنیت و تمامیت ارضی، مرز را به شاخصی اخلاقی و هویتی بدل ساخت که در آن بازنمایی دیگری در قامت تهدید، هرگونه جابجایی فرامرزی را معادل اختلال در نظم سیاسی جلوه می‌دهد.

فرایندهای جهانی‌شدن با ایجاد گسست در معماری متصلب پیشین، کارایی صورت‌بندی‌های سرزمینی انحصاری را در مواجهه با جریان‌های فرامرزی سرمایه، اطلاعات و جمعیت به چالش کشیدند. بر این مبنا تلقی سرزمین در مقام دارایی خصوصی دولت‌ها در جهانی که با پیوندهای گسست‌ناپذیر و بحران‌های سیاره‌ای تعریف می‌شود، وجهت عملکردی خویش را ازدست‌داده است (Cox, 2004; Kramsch & Mamadouh, 2003). در همین پیوند تکوین گفتمان‌های نوین پیرامون حق بر حرکت، حق بر سرزمین مشترک و ضرورت مشارکت در زیست‌بوم‌های فراملی، عزیمت گاهی را برای بازتعریف نظم فضایی فراهم می‌آورد که در آن جغرافیا نه قلمروی اختصاصی، بلکه بستری همگانی جهت زیست جمعی انگاشته می‌شود. به موجب آن وضعیت انسان معاصر که در گستره‌ای میان‌رشته‌ای از سکونت سیال، کوچ‌های ادواری و اقامت‌های چندگانه بازنمایی می‌گردد، شالوده‌های ذهنی نظم‌های انحصاری را متزلزل نموده و لزوم گذار به مرزهای نفوذپذیر را برجسته می‌سازد. متعاقباً جایگزینی الگوهای حصر با سازوکارهای پیوند و همکاری، علاوه بر پاسخگویی به الزامات زیست جهانی، از انباشت خشونت‌های ساختاری ناشی از تفکیک‌های ارضی ممانعت به عمل می‌آورد. تبیین ماهیت مرز در پرتو مفهوم آینده‌مندی ژاک دریدا، نشان‌دهنده استحاله این پدیده از خط پایان به آستانه امکان و فضایی گشوده به سوی آینده است. بر این مبنا قدرت نهفته در مرز جهت تبدیل شدن از مانع به مسیر، افق‌های نوینی از سیاست رهایی‌بخش را ترسیم می‌کند که در آن تعلقات مکانی جای خود را به پیوندهای انسانی فزاینده می‌دهند. بروز بحران‌های زیست‌محیطی و بهداشتی در مقیاس جهانی، نارسایی ساختاری دولت‌ملت‌ها را در مدیریت عرصه‌های مشترک حیاتی آشکار ساخته و ناتوانی حاکمیت‌های منفرد در مهار مخاطرات فرامرزی نظیر سیلاب‌ها، حریق‌های گسترده و اپیدمی‌های فراگیر را به اثبات رسانده است (Hurrell, 1994). بر این مبنا شکل‌گیری اجتماعات منعطف در حواشی نظامات رسمی، پیش‌درآمدی بر الگوهای بدیل آینده تلقی می‌گردد که مبنای حیات خویش را به جای تصاحب فضا یا ادعای مالکیت انحصاری، بر اشتراک‌گذاری منابع و پیوندهای ارگانیک استوار ساخته‌اند. در همین پیوند رواج چنین الگوهای زیستی، وجهت و مشروعیت فرم‌های سنتی سرزمینی را با تردیدهای بنیادین مواجه نموده و ضرورت بازنگری در کارکردهای کلاسیک حاکمیت را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. به موجب آن نقش‌آفرینی کنشگران فرامرزی در قالب جنبش‌های اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی دیجیتال، مناسبات میان هویت، قدرت و جغرافیا را دستخوش دگردیسی ساختاری نموده و مفاهیم سنتی سرزمینیت را بازتعریف کرده است (Mato, 2008). متعاقباً منشأ تولید قدرت از کنترل فیزیکی مرزها و تملک اراضی به توانمندی در برقراری اتصالات شبکه‌ای، بسیج توده‌ای و تسهیل گفتگوهای فرامرزی تغییر یافته و اعتبار الگوهای پیشین را در جغرافیای سیاسی معاصر سلب نموده است (Manor, 2018).

تجارب تاریخی جوامعی که خارج از ساختار دولت‌ملت زیسته‌اند، بر وجود الگوهای بدیل حیات جمعی دلالت دارد که انعطاف و هم‌زیستی را جایگزین منطق انحصار و طرد می‌سازند. تحلیل چنین صورت‌بندی‌های نوین اجتماعی در چارچوب اندیشه آلن بدیو، ماهیت آن‌ها را در مقام رخدادهایی تبیین می‌کند که با ایجاد گسست در نظم مستقر، استحاله درونی دولت‌ملت را گریزناپذیر نموده‌اند. بر این مبنا، واقعیت‌های موجود در بطن نظام‌های حاکمیتی حکایت از آن دارد که الگوی وستفالیایی هرگز به صورت کامل و بلامنازع استقرار نیافته و وجود مقاومت‌های ساختاری در کنار شیوه‌های زیست موازی، گواهی بر عدم تحقق قطعی الگوهای سرزمینی مدرن محسوب می‌شود. در همین پیوند، لزوم بازتعریف مشروعیت سیاسی بر پایه اشتراک مساعی و پیوندهای فراملی، در جغرافیای سیاسی معاصر به ضرورتی راهبردی مبدل گشته است. به موجب آن، فرسایش مرزهای کالبدی و برآمدن کنشگری‌های شبکه‌ای، سازمان‌دهی قدرت را از تملک سرزمین به سمت توانمندی در ایجاد پیوستگی‌های جهانی هدایت می‌کند تا افق‌های نوینی برای مدیریت فضاهای مشاع گشوده شود.

تبیین ماهیت فضا از منظر جغرافیای انتقادی، بر خصلت اجتماعی و سیاسی این پدیده دلالت داشته و آن را فرآورده تعاملات پیچیده میان ارکان قدرت، جریان سرمایه و تجربه‌های زیسته سوژه‌ها معرفی می‌نماید. مفصل‌بندی نظری هانری لوفور پیرامون تولید فضا، بر این واقعیت استوار است که سازمان‌دهی فضایی برآیند کنش‌های مادی و نمادین بوده و همواره به عنوان میدان منازعه میان نیروهای قاهره سلطه و راهبردهای مقاومت باقی می‌ماند (Lefebvre, 1991). بر این مبنا جان آگنیو با شالوده‌شکنی از مفهوم حاکمیت سرزمینی، بن‌بست‌های ناشی از گسست میان فضای تجربی و فضای سیاسی را آشکار ساخته و ضرورت بازنگری در الگوهای کلاسیک قلمرو خواهی را گوشزد می‌کند (Agnew, 1994). در همین پیوند نظریه فراملی‌گرایی فرهنگی جرارد دلانتی، با تأکید بر استحاله کارکردی مرز، این پدیده را عرصه‌ای برای برقراری ارتباط و تسهیل گفتگوهای میان فرهنگی بازتعریف می‌نماید (Delanty, 2017). به موجب آن مفاهیمی همچون جغرافیای اشتراک

و مرزهای نفوذپذیر در تداوم سنت جغرافیای انتقادی، فضا را از ساحت انحصار خارج نموده و آن را بستر تولید معنا و همزیستی مسالمت‌آمیز قلمداد می‌کنند. تامل در آراء راینهارت کوزلک نشان می‌دهد که مفاهیم سیاسی در بستر زمان تاریخی خویش معنا یافته و هیچ نظمی واجد خصلت ابدیت نیست. بر همین اساس تلاقی بحران‌های سرزمینی معاصر با ضرورت‌های نوین جهانی، بازتاب‌دهنده همان لحظات گسست تاریخی در اندیشه والتر بنژامن است که تداوم گذشته را قطع نموده و امکان بازاندیشی در سیاست را در مقیاس سیاره‌ای فراهم می‌آورد.

گذار از نظم وستفالیایی و ظهور هویت‌های چندلایه

تثبیت نظم وستفالیایی در سده هفدهم میلادی، مبنای سازمان‌دهی نقشه سیاسی جهان را بر ارکان سه‌گانه حاکمیت مطلق دولت‌ها بر قلمروهای معین، استقلال واحدهای سیاسی از مداخله خارجی و تساوی حقوقی در عرصه بین‌الملل استوار ساخت. استقرار این چارچوب حقوقی، سرزمین را در جایگاه منبع بنیادین اقتدار سیاسی قرار داد و مرزهای جغرافیایی را به خطوطی قطعی و غیرقابل در ساختار قدرت مبدل نمود (Lyons & Mastanduno, 1995). بر این مبنا تحولات ژئوپلیتیکی و دگردیسی‌های ژئواکونومیکی در عصر حاضر، موجبات فرسایش تدریجی این نظم سنتی را فراهم آورده و کارکرد الگوهای سرزمینی کلاسیک را با چالش مواجه ساخته‌اند. در همین پیوند واکاوی اندیشه‌های راینهارت کوزلک در فلسفه تاریخ انتقادی نشان می‌دهد که هر نظام سیاسی در کشاکش میان تجربه گذشته و افق انتظارات آینده تکوین می‌یابد. به‌موجب آن نظم وستفالیایی برشی تاریخی از زمان سیاسی تلقی می‌گردد که اکنون تحت تأثیر فرایندهای جهانی‌شدن و برآمدن کنشگران غیردولتی در مسیر فروپاشی قرار گرفته است.

فرسایش ساختارهای سنتی قدرت در پرتو اندیشه والتر بنژامن، به مثابه لحظه‌ای تبیین می‌گردد که در آن استمرار تاریخ رسمی حاکمیت دچار وقفه شده و امکان بنیادین برای بازتعریف مناسبات میان انسان و فضا فراهم می‌آید. بروز بحران‌های مرزی، تکوین مناطق خاکستری حکمرانی و گسترش نواحی واجد حاکمیت‌های متداخل، شواهدی عینی بر وقوع شکاف در انگاره کلاسیک سرزمین محسوب می‌شوند. بر این مبنا تلقی سرزمین در مقام فضای مسدود و منحصر به حاکمیت ملی و جاهت خویش را از دست‌داده و ورود مفاهیم نوینی نظیر فضاهای جریان، سرزمین‌های شبکه‌ای و مناطق چندحاکمیتی به حوزه تحلیل‌های جغرافیای سیاسی، گویای استحاله قلمروها به واحدهایی پویا، متداخل و سیال است (Agnew & Oslender, 2010). از سوی دیگر هویت‌های سیاسی نیز تحت تأثیر فرایندهای جهانی‌شدن، فناوری‌های ارتباطی و جابه‌جایی‌های گسترده انسانی، از قید مرزهای کالبدی رها شده و در مسیر بازتعریفی شبکه‌ای قرار گرفته‌اند. به‌موجب آن مشاهده دگردیسی در گفتمان عمومی و رسانه‌ای نشان می‌دهد که تعلقات سیاسی بیش از آنکه بر جغرافیا استوار باشند، بر بنیان شبکه‌های ارتباطی و فرهنگی مفصل‌بندی می‌گردند. به‌عنوان مثال در گفتمان سیاسی اتحادیه اروپا، انگاره شهروندی به‌جای وابستگی به مرزهای ملی بر ارزش‌های مشترک، تحرک آزاد و تعلقات چند سطحی تأکید ورزیده و مرز را از یک حدفاصل سفت‌وسخت به فضایی برای گردش معنا و هویت مبدل ساخته است. تبیین این روند در پرتو آراء ژاک دریدا آشکار می‌سازد که هویت پدیده‌ای است در گشودگی نسبت به آینده و در مواجهه با دیگری تعین می‌یابد. بر این مبنا سیاست مدرن تنها زمانی به ساحت دموکراتیک گام می‌نهد که پذیرای اشکال پیش‌بینی‌ناپذیر تعلق و شهروندی در افق امکان باشد.

تحول انگاره مقیاس در جغرافیای سیاسی، گذار از تمرکز انحصاری بر دولت‌ملت‌ها به‌سوی درکی چندبعدی و متداخل را بازنمایی می‌کند که در آن، جغرافیا نه امری پیشینی، بلکه محصولی از فرایندهای تولید فضا تلقی می‌گردد (Wang Feng-long, 2011). بر این مبنا تلقی مقیاس در مقام برسازه‌ای اجتماعی و ابزاری جهت تبیین مناسبات قدرت، انگاره‌های سنتی پیرامون دموکراسی و حکمرانی را با چالش‌های جدی مواجه ساخته و ضرورت بازنگری در ساختارهای تصمیم‌گیری را برجسته می‌نماید (Azevedo, 2020). در همین پیوند جایگزینی سلطه تاریخی مقیاس ملی با سطوح متکثر کنشگری از مقیاس خرد محلی تا کلان جهانی، مرزهای تحلیل را از حصار ملی خارج نموده و پیوندی شبکه‌ای میان حکمرانی شهری، ناحیه‌ای و قاره‌ای برقرار ساخته است (Claval, 2006). به‌موجب آن تحقق مشروعیت سیاسی در نظم چندسطحی کنونی، منوط به گذار از قدرت نهادینه به‌سوی عقلانیت ارتباطی یوزف هابرماس است تا تفاهم میان سطوح مختلف حاکمیت، از شهر تا نهادهای فراملی، بر بنیان کنش تفاهمی استوار گردد.

ارتقای جایگاه کلان‌شهرهای جهانی به‌عنوان کنشگران مستقل در عرصه بین‌الملل که گاه نقشی تعیین‌کننده‌تر از دولت‌های ملی ایفا می‌کنند، بازاندیشی در ماهیت حاکمیت را اجتناب‌ناپذیر نموده و آن را از کنترل کالبدی قلمرو به توانمندی در مدیریت پیچیدگی‌های چندلایه و شبکه‌ای پیوند می‌زند. مفاهیم نوظهوری همچون حاکمیت مقیاس‌بندی شده و مشارکت فراملی، گویای دگرگونی در ابزارهای اعمال اقتدار سیاسی هستند که بر اساس آن‌ها سرزمین به جای عرصه‌ای برای انحصار قدرت، به فضایی جهت همکاری‌های بین‌فرهنگی استحاله می‌یابد.

تبیین این فرآیند در پرتو فلسفه رخداد آئن بدیو، نشان‌دهنده وقوع گسست‌هایی در نظم مستقر است که با ظهور حقیقت‌های نوین در ساخت سیاست، راه را برای کنشگری جنبش‌های زیست‌محیطی و شبکه‌های عدالت جهانی هموار می‌سازد. بر این مبنا تعریف سرزمین از خلال روابط انسانی، شبکه‌های مبادله و تعلقات چندلایه، نظمی را نوید می‌دهد که در آن سیالیت پیوندها بر قطعیت مرزها پیشی گرفته است. استحاله نظم و ستفالیایی فرآیندی واجد گسست و دیالکتیکی قلمداد می‌گردد که در تقابل با بسط تعلقات چندمقیاسی، موجبات تکوین مقاومت‌های ساختاری در سطوح ملی و محلی را فراهم آورده است. بازتولید مرزهای هویتی و احیای ملی‌گرایی سرزمینی در قالب بازتعریف قهرآمیز قلمروها، نشان از واکنش‌های ناهمسو در قبال دگردیسی نظام جهانی داشته و مسیر گذار را با تنش‌های بنیادین مواجه می‌سازد. بر این مبنا ترسیم چشم‌انداز جغرافیای سیاسی بر پایه حذف فیزیکی مرزها استوار نگردیده، بلکه بر بازفهم کارکردی آن‌ها در مقام سازه‌هایی سیال، موقت و تعاملی معطوف گشته است. بر این اساس مرزها در پارادایم نوین، به‌جای ایفای نقش در گسست پیوندها، چارچوب‌هایی جهت سازمان‌دهی تنوع، تسهیل همکاری و ارتقای تاب‌آوری چندلایه فراهم می‌آورند. به همین خاطر تلاش برای تدوین صورت‌بندی نوینی از نسبت میان فضا، قدرت و هویت، جهان معاصر را به‌سوی عبور از تنگناهای وستفالیایی هدایت نموده و جغرافیا را از جایگاه حصار سیاسی به بستر زایش الگوهای نوین هم‌زیستی انسانی استحاله می‌دهد. به‌موجب آن سازمان‌دهی نوین فضایی بر ظرفیت مرزها در ایجاد آستانه‌های پیوند تأکید ورزیده و مشروعیت سیاسی را در گرو توانمندی در ایجاد تعاملات فرامرزی و مدیریت فضاهای مشاع تعریف می‌کند.

موانع فلسفی و چالش‌های مفهومی عبور از نظم دولت - ملت

واکاوی منتقدانه‌ی نظم دولت‌ملت در مقام فرآورده‌ای برآمده از گسست‌های تاریخی، ضرورت تبیین موانع مفهومی و فلسفی در مسیر عبور از این انگاره را برجسته می‌سازد. بر این مبنا پیوند میان نقد نظم مستقر و درک زمان‌مندی تاریخی آن، به‌موجب اندیشه‌های کوزلک، ایجاد می‌کند که دولت‌ملت تجربه‌ای تاریخی از زمان تلقی گردد که افق انتظارات سیاسی را در قالبی بسته محدود نموده است. در همین پیوند هشدار بنژامن پیرامون ضرورت دگردیسی در فهم تاریخ جهت وقوع گسست از نظم موجود، گویای آن است که ریشه‌داری مفاهیم کلاسیک حاکمیت، ملت و سرزمین در ناخودآگاه سیاسی مدرن، مانعی بنیادین در مسیر صورت‌بندی نظام‌های نوین حکمرانی محسوب می‌شود. به همین دلیل بازتولید مداوم این مفاهیم در بطن گفتمان‌های انتقادی، نشان از دشواری ساختاری در رهایی از پارادایم وستفالیایی داشته و گویای نفوذ گسترده تصورات سرزمینی در زبان سیاست و ذهنیت عمومی است. به‌موجب آن تلقی سرزمین در مقام فضای مسدود اعمال اقتدار و شناسایی ملت به‌عنوان یگانه واحد هویت جمعی، حاکمیت را به انحصار مشروع خشونت در قلمروی معین فروکاسته و امکان تخیل سیاسی فراتر از مرزهای کالبدی را با انسداد مواجه می‌سازد.

تثبیت پیوندهای دیرینه در ساختارهای زبانی و نمادین، مستقل از سطوح نهادی، ضرورت بازاندیشی در شالوده‌های کنش سیاسی را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. فقدان چهارچوب‌های جایگزین جهت تبیین مشروعیت و مسئولیت‌های حقوقی در غیاب حاکمیت سرزمینی، عبور از نظم مستقر را با مخاطره آشفته‌نگری نظری مواجه نموده و پرسش‌های بنیادینی را پیرامون مرجعیت قدرت در فضای فراملی برانگیخته است. تعلیق مفهومی دریدایی در زبان سیاست، بازتاب‌دهنده وضعیتی است که در آن مفاهیم پیش از تثبیت در افق معنایی جدید، در ساحت گشودگی و ابهام باقی می‌مانند. بر این مبنا گذار از دولت‌ملت معطوف به بازخوانی آن‌ها در پرتو ضرورت‌های دوران معاصر تلقی می‌گردد تا پیوند میان جغرافیا و قدرت در قالبی نوین بازتعریف شود. تمایل نظریه‌های شهروندی جهانی به بازتولید واحد سیاسی منسجم به‌رغم تغییر مقیاس تعلق، گویای دشواری تخیل سیاسی در گسست کامل از پیش‌فرض‌های وستفالیایی و استمرار نفوذ الگوهای اقتدارگرا در اندیشه مدرن است. تزلزل در انگاره مردم در مقام کانون مشروعیت سیاسی، نشان از بحران سوژگی در جغرافیای سیاسی معاصر دارد که طی آن، سوره‌های کلاسیک حاکمیت ملی تحت تأثیر فرآیندهای جهانی‌شدن و تکثر هویتی، انسجام پیشین جهت پیشبرد پروژه‌های سیاسی کلان را از دست داده‌اند. انقطاع میان فرآیندهای تصمیم‌گیری سیاسی و حوزه مشارکت عمومی، به‌موجب خوانش‌های هابرماسی، به فروپاشی بنیان‌های گفت‌وگویی مشروعیت منجر گشته و کارکرد سنتی مفهوم مردم را با چالشی ساختاری مواجه ساخته است. بازسازی مشروعیت در نظم پسادولت‌ملتی، بر مبنای ضرورت نهادینه‌سازی کنش ارتباطی در مقیاس‌های جهانی و چندسطحی استوار می‌گردد تا تفاهم میان کنشگران متکثر، جایگزین اقتدار نهادینه گذشته شود. در همین پیوند، وابستگی اندام‌وار نظم اقتصادی جهان به واسطه‌گری دولت‌های ملی در تنظیم قراردادهای و پایداری نظام‌های حقوقی، مانعی جدی در مسیر گذار از الگوهای وستفالیایی محسوب شده و مخاطره بروز خلأهای حکمرانی در غیاب جایگزین‌های نهادی مقتدر را برجسته می‌نماید.

استمرار مدیریت نظام بین‌المللی بر پایه قلمروهای مجزا، رژیم‌های مالکیت فضایی و تقسیم منابع طبیعی را در بند خطوط وستفالیایی نگاه داشته و تحول در حقوق دریاها را منوط به بازآرایی گسترده حقوقی و سیاسی نموده است. بر این مبنا، بازنگری در سازمان‌دهی کنونی بدون تمهید ساختارهای جایگزین، بیم برآمدن الگوهای نوین سلطه و نفوذ قدرت‌های در سایه را در غیاب چارچوب‌های کلاسیک تقویت می‌نماید. واکاوی لحظات گذار سیاسی از منظر بدیو، گویای وضعیتی است که در آن فقدان رخداد و ناتوانی در تولید حقیقت‌های نو، خلأ قدرت را با تکرار ملال‌آور نظم کهن پیوند می‌زند. بر همین مبنا، ناتوانی در خلق رخدادهای رهایی‌بخش جهت اعطای معنا و مشروعیت به سیاست، گذار از دولت‌ملت را با مخاطره گسترش آشوب و ناامنی مواجه ساخته و وجاهت نظم نوین را مخدوش می‌نماید. به همین منظور، ریشه‌داری بنیادین نظم‌های سیاسی ایجاب می‌کند که تحولات ساختاری در فرآیندی طولانی از فرسایش و بازسازی تدریجی صورت پذیرند. نادیده گرفتن ماهیت زمانی تحولات سیاسی و اجتماعی، انتظار برای عبور فوری از نظم دولت‌ملتی را به توهمی نظری مبدل ساخته و ضرورت مذاقه در فرآیندهای فرساینده را آشکار می‌سازد.

از حیث نظری، نظریه‌های انتقادی نیز هنوز نتوانسته‌اند به‌طور کامل چارچوب‌های بدیل منسجم و قابل عملیاتی ارائه دهند. بسیاری از مفاهیم جدید مانند (حاکمیت اشتراکی، مرزهای نفوذپذیر یا شهروندی سیاره‌ای) در سطح گفتمانی جذاب‌اند، اما در عمل فاقد تعریف نهادی شفاف و مکانیسم‌های اجرایی هستند. همچنین نباید فراموش کرد که در بسیاری از مناطق جهان، نظم دولت - ملت هنوز به‌طور کامل تثبیت نشده است. در آفریقا، خاورمیانه و بخش‌هایی از آسیا، ساختارهای دولت ملتی یا متزلزل‌اند یا با بحران‌های مکرر مشروعیت و انسجام مواجه‌اند. در چنین زمینه‌هایی، طرح عبور از نظمی که هنوز به‌درستی شکل نگرفته، با ملاحظات ویژه‌ای همراه است. نهادینگی مفاهیم سرزمین، ملت و دولت در حافظه جمعی جوامع، به‌ویژه در پیوندهای تاریخی با رنج‌های ناشی از استعمار، جنگ و مهاجرت، گسست از فرم‌های کلاسیک تعلق سیاسی را دشوار نموده و ضرورت لحاظ نمودن وزن تاریخی در سیاست‌های آینده‌نگر را دوچندان می‌نماید.

ملاحظه دیگر این است که عبور از دولت - ملت بدون جایگزین‌های کارآمد در سطح محلی می‌تواند به تضعیف نهادهای پاسخگو و افزایش شکاف‌های اجتماعی منجر شود. نهادهای محلی، شهری و منطقه‌ای باید توانایی ایفای نقش در تأمین نظم، عدالت و مشارکت سیاسی را داشته باشند تا این انتقال به شکلی پایدار انجام گیرد. بر این مبنا، هرگونه پروژه معطوف به گذار از نظم دولت‌ملتی مستلزم پاسخگویی دقیق به پرسش‌های بنیادین پیرامون کیفیت بازتعریف مشروعیت سیاسی، معنای تعلق سرزمینی و بازساخت مسئولیت‌های شهروندی است؛ چرا که غفلت از این مبانی معرفت‌شناختی، تغییر نظم موجود را به‌جای نیل به رهایی‌بخشی، به‌سوی بی‌ثباتی ساختاری سوق می‌دهد. به‌منظور ارائه تصویری منسجم از تحولات مفهومی در ساختار نظم سیاسی معاصر، جدول زیر به مقایسه ویژگی‌های اساسی نظم دولت - ملتی وستفالیایی و ویژگی‌های نوظهور نظم جهانی در حال گذار می‌پردازد.

جدول ۱- مقایسه مفهومی نظم دولت - ملت وستفالیایی و ویژگی‌های نظم جهانی در حال گذار

معیار	نظم دولت - ملت (وستفالیایی)	نظم جهانی در حال گذار
تعریف سرزمین	قلمرو بسته با مرزهای قطعی و ثابت	فضای شبکه‌ای، دینامیک و چند مقیاسی
مبنای هویت سیاسی	ملت همگن مبتنی بر اشتراک قومی، زبانی یا دینی	هویت‌های چندلایه، فراملی و متداخل
ساختار حاکمیت	اقتدار مطلق و انحصاری در قلمرو مشخص	حاکمیت چندسطحی، شبکه‌ای و تقسیم‌شده
الگوی مشروعیت	ملت-سرزمین-دولت به‌عنوان سه‌گانه مشروعیت	شهروندی جهانی، حقوق بشر فراملی، همبستگی سیاره‌ای
منطق مرزبندی	تفکیک قاطع میان خودی و دیگری	نفوذپذیری مرزها، عرصه‌های تعامل و سیالیت فضایی
الگوی امنیت	حفاظت نظامی از تمامیت سرزمینی	امنیت انسانی، زیست‌محیطی، سایبری و جهانی
نحوه ساماندهی اقتصادی	اقتصاد ملی تحت کنترل دولت‌های مستقل	اقتصاد جهانی شبکه‌ای، با بازیگران غیردولتی قدرتمند
نحوه مواجهه با بحران‌ها	مدیریت درون‌مرزی و مبتنی بر اصل حاکمیت ملی	مدیریت بین‌المللی و همکاری‌های فراملی

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

واکاوی تحولات اخیر در سازمان‌دهی فضای سیاسی گویای آن است که عبور از چهارچوب دولت‌ملت دگرگونی بنیادین در دستگاه مفهومی سیاست معاصر را ایجاب نموده و بازاندیشی در فهم مقوله‌های سرزمین، حاکمیت، ملت و شهروندی را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. استقرار قرن‌ها تفکر در ذیل منطق وستفالیایی منجر به تثبیت تعاریف سنتی از قدرت گشته و مسیر ظهور بدیل‌های منسجم را با ناهمواری‌های نظری مواجه کرده است. مرور تجربیات جهانی نشان می‌دهد که تضعیف نظم دولت‌ملتی هنوز به پیدایش الگوی تثبیت‌شده‌ای جهت جایگزینی آن منجر نگشته و فرآیند مزبور در سطوح گوناگون با چالش‌های ساختاری روبروست. تجربه اتحادیه اروپا شاخص‌ترین نمود تقابل با حاکمیت ملی محسوب می‌شود که از طریق انتقال بخشی از اقتدار به نهادهای فراملی و ایجاد هویت شهروندی مشترک، تضعیف مرزهای کلاسیک را در

ابعاد حقوقی و اقتصادی عینیت بخشیده است. بر این مبنا بروز تنش‌هایی نظیر برگزیت و تقویت جریان‌های ملی‌گرای پوپولیستی ماهیت بازگشت‌پذیر و پرمخاطره فرآیندهای همگرایی را آشکار نموده و بر دشواری‌های گذار از نظم مستقر صحنه می‌گذارد.

تلاش‌های صورت گرفته در آمریکای لاتین و اتحادیه آفریقا جهت نیل به الگوهای حاکمیت اشتراکی نشان‌دهنده تکاپوی جهانی برای بازتعریف همکاری‌های منطقه‌ای متناسب با ضرورت‌های نوین فضایی است. در همین پیوند چندپارگی حاکمیتی در خاورمیانه و جابه‌جایی‌های گسترده جمعیتی ناشی از بحران‌های زیست‌محیطی و نظامی، اقتدار دولتی را با فروپاشی ساختاری مواجه نموده و برآمدن بازیگران غیردولتی فراملی را تسریع کرده است. به‌موجب آن تقابل میان تمایل به همگرایی فراملی و واقعیت‌های ناشی از تجزیه قدرت، ضرورت تدوین الگوهای حکمرانی چندمقیاسی را برجسته می‌سازد تا از استمرار بی‌ثباتی در جغرافیای سیاسی ممانعت گردد. تحقق نظم نوین منوط به عبور از انگاره‌های جزیره‌ای و پی‌افکنی بر ساختارهای منعطفی است که بتوانند تکثر بازیگران و سیالیت جریان‌های جهانی را در چهارچوبی مشروع و پاسخگو ساماندهی نمایند. در همین راستا تداوم خلأهای مفهومی و نهادی، پروژه عبور از دولت‌ملت را در ساحت گفت‌وگویی محصور نموده و از صورت‌بندی چهارچوب‌های اجرایی کارآمد جهت ساماندهی سیاست در دوران پساستفالیایی بازداشته است.

فرسایش مرزهای ملی تحت تأثیر جهانی‌شدن اقتصادی و فناورانه، هم‌زمان با ایجاد شکاف‌های اجتماعی و هویتی، گرایش به بازگشت به الگوهای بسته‌ی اقتدار را تقویت کرده و تقابلی دیالکتیکی میان سیالیت و انسداد پدید آورده است. بر این مبنا، جایگزینی تعلقات سیاسی چندلایه و جابه‌جایی‌های هویتی به‌جای مفروضات سنتی، نشان‌دهنده زیست‌سوزها در شبکه‌های جهانی متداخلی است که مرزهای سرزمینی را درنور دیده و انگاره‌های پیشین نظم را با پرسش‌های بنیادین مواجه می‌سازند. در همین پیوند، ضرورت بازتعریف مشروعیت سیاسی در غیاب مرزهای قطعی، فلسفه سیاسی معاصر را به‌سوی جستجوی بنیادهایی بر پایه رضایت، عدالت و شمولیت سوق می‌دهد تا از فروکاستن نظم به بی‌ثباتی ساختاری ممانعت گردد. به‌موجب آن، رسوخ تدریجی چهارچوب‌های ادراری و زبان‌شناختی دولت‌ملت در ضمیر جمعی انسان مدرن، گذار از این نظم را از یک دگرگونی نهادی صرف به چالشی معرفت‌شناختی مبدل نموده که مستلزم تحولی رادیکال در شالوده‌های تفکر سیاسی است.

برآمدن مفاهیمی همچون حق بر حرکت، شهروندی جهانی و حاکمیت اشتراکی بر قلمروهای فراملی، اگرچه افق‌های نوینی را فراوری کنش سیاسی گشوده است، اما استقرار عینی این انگاره‌ها به‌واسطه تقابل با بن‌بست‌های حقوقی، فرهنگی و سیاسی، در مراحل نخستین تکوین باقی‌مانده و فعلیت یافتن چنین ساختارهایی، بازسازی تدریجی نظامات بین‌المللی و تمهید ترتیبات نوین حقوقی سیاسی را ایجاب می‌نماید. بر این مبنا، نادیده گرفتن مخاطرات ناشی از فروپاشی نظم مستقر در غیاب بدیل‌های کارآمد، در شرایطی که نهادهای دموکراتیک تحت فشارهای فزاینده قرار دارند، می‌تواند زمینه‌ساز تشدید بی‌ثباتی‌های سیاسی و برآمدن الگوهای نوین اقتدارگرایی در لوای منازعات هویتی گردد. در همین پیوند، الگوهای حکمرانی چندسطحی و شبکه‌ای که در مقام پاسخ به ناکارآمدی مدل دولت‌ملتی پیشنهاد شده‌اند، همچنان با بحران‌های مشروعیت و کارآمدی دست‌به‌گریبان بوده و فقدان شفافیت نهادی، تثبیت اعتماد عمومی را در این نظامات با انسداد مواجه ساخته است. به همین منظور، پیوند میان ضرورت بازآرایی نهادی و درک مخاطرات گذار شتاب‌زده، ایجاب می‌کند که بازتعریف نظم سیاسی بر پایه الگوهای مشارکتی، شفاف و پاسخگو استوار گردد تا از بازتولید هرج‌ومرج در فضای جهانی ممانعت به عمل آید.

واکاوی تجربیات اتحادیه‌های منطقه‌ای، به‌ویژه در پیشرفته‌ترین الگوهای حکمرانی فراملی، گویای استمرار تقابل میان هویت‌های ملی و تعلقات فزادولتی است که بر پیچیدگی، پرهزینه بودن و ماهیت زمان‌بر بازتعریف نظم سیاسی جهانی صحنه می‌گذارد. ناکارآمدی مرزهای سرزمینی در مواجهه با بحران‌های زیست‌محیطی و تهدیدات فراگیر سیاره‌ای، ضرورت گذار به همبستگی‌های جهانی و نظامات سیاسی نوین را برجسته ساخته و هم‌زمان ظرفیت نهادی دولت‌های کنونی در ایفای نقش‌های کلان را با تردیدی جدی مواجه می‌کند. بر این مبنا، تعارض بنیادین میان الگوهای سرزمینی و استفالیایی و واقعیت‌های فضایی عصر جهانی‌شدن، پارادایم‌های سنتی مبتنی بر قلمرو را در برابر پدیده‌هایی چون کلان‌شهرهای جهانی و مناطق مرزی چندگانه به چالش کشیده و کارکرد تفکیک‌گرایانه مرز را با انسداد مواجه می‌سازد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

زوال کارکردی نظم دولت‌ملت در مواجهه با تحولات شتابناک جهان معاصر، ضرورت بازنگری در دستاوردهای عقلانی سیاست مدرن را اجتناب‌ناپذیر نموده و ثبات الگوهای سنتی را با چالشی ساختاری مواجه ساخته است. واکاوی تجربه‌های سیاسی نشان می‌دهد سازمان‌دهی کنونی قدرت، هویت و فضا، محصول انطباق با ضرورت‌های تاریخی پیشین بوده و انحصار حاکمیت در قالب‌های ملی، پاسخ ذاتی به نیازهای جوامع انسانی محسوب نمی‌گردد. تبیین فلسفی فرآیندهای تکوین نظم و استفالیایی، اتکای ساختار یادشده بر تثلیث قلمروی محصور، تعلقات

همگن و اقتدار مطلق را عیان می‌سازد که اکنون هر یک از ارکان مذکور تحت تأثیر متغیرهای نوین جهانی با گسست‌های کلان روبرو شده‌اند. تحدید مفهوم سرزمین به خطوط مرزی انعطاف‌ناپذیر، کارکرد پیشین خود را در قبال جریان‌های فرامرزی سرمایه، اطلاعات و فرهنگ از دست داده و اقتدار سیاسی محصور در قلمروهای انحصاری، تحت تأثیر ماهیت شبکه‌ای فضا تضعیف گشته است. جایگزینی فضاهای سیال و پیوندی به جای الگوهای ایستای سرزمینی، زوال کارایی پنداره‌های گذشته را عیان می‌سازد و ضرورت بازخوانی نسبت میان سیاست و جغرافیا را در عصر حاضر برجسته می‌نماید. دگردیسی در ماهیت هویت و عبور از تعاریف تک‌بعدی و همگن، تعلقات انسانی را به حوزه‌های متداخل و متکثر پیوند داده و بر اثر مهاجرت‌های گسترده، سوژه‌های فراملی را در کانون توجه تحلیل‌های علمی قرار داده است. بن‌بست در پروژه‌های ملت‌سازی کلاسیک که بر تولید هویت یکپارچه استوار بودند، بر تضاد ساختاری میان ضرورت‌های زیست جهانی و الگوهای دولت‌ملتی صحه می‌گذارد.

تقابل میان امکان نظری فروپاشی نظم دولت‌ملتی و امتناع عملی آن، بیانگر نوعی دوگانگی ظاهری است. چنین شکافی با درک ماهیت چندزمانی و تدریجی تحولات سیاسی تبیین می‌گردد. یورگن هابرماس گره‌گشایی از چنین تنشی را نه در انهدام نهادی که در توسعه عقلانیت ارتباطی و تکوین الگوهای گفتگویی مشروعیت در تراز فراملی جستجو می‌کند. دگرگونی در بنیان‌های ارتباطی و اخلاقی سیاست، پیش شرط گذار عملی از دولت‌ملت محسوب شده و بر تغییرات ناگهانی در ساختارهای قدرت اولویت دارد. ژاک دریدا با اتکا به مفهوم آینده‌مندی و تعلیق معنا، بر ماهیت ناتمام و گشوده به آتی هر نظم سیاسی تأکید ورزیده و گذر از دولت‌ملت را فرآیندی سیال قلمداد می‌کند که میان تناقض‌ها و بحران‌های مستقر نطفه می‌بندد. آلن بدیو با رویکردی متفاوت، بر رخداد حقیقت متمرکز گشته و آن را عاملی برای گسست از نظم تثبیت‌شده و پدیداری امکانات نوین برابری و جهان‌شمولی معرفی می‌نماید. آموزه‌های تاریخی گویای آن است که هیچ نظامی واجد خصلت طبیعی یا استعلایی نبوده و محدود به مرزهای زمانی است. دولت‌ملت نیز همسو با دگردیسی‌های تاریخی، سرنوشتی مشابه امپراتوری‌ها و ساختارهای سیاسی کهن یافته و با زوال یا دگرگونی مواجه می‌گردد. گذر از نظم کنونی، مستلزم تحولی بنیادین در دستگاه مفهومی سیاست است. فقدان بازخوانی مفاهیم سرزمین، حاکمیت، ملت و شهروندی، پروژه‌های گذار را با خطر بازتولید الگوهای پیشین در پوششی نوین روبرو می‌سازد.

در پرتو آرای هابرماس، دریدا و بدیو، می‌توان ویژگی‌های گفتمان جایگزین یا نظم پسا دولت - ملتی را چنین برشمرد:

۱- مشروعیت گفت‌وگویی و مشارکتی (هابرماس): مشروعیت از طریق کنش ارتباطی و گفت‌وگو میان شهروندان جهانی شکل می‌گیرد، نه از طریق اقتدار سرزمینی.

۲- گشودگی و چندمعنایی سیاسی (دریدا): نظم جدید باید بر پذیرش تکثر، عدم قطعیت و امکان‌های بی‌پایان آینده استوار باشد.

۳- سیاست رخداد و برابری جهان‌شمول (بدیو): غایت سیاست در جهان معاصر باید تحقق رخدادهایی باشد که برابری و عدالت را فراتر از مرزهای ملی ممکن می‌سازند.

ایجاد چارچوب‌های مشروعیت‌بخش نوین چالش بنیادی این مسیر محسوب می‌شود تا بدون اتکا به انحصار سرزمینی یا هویت‌های استثناساز، سامانی پایدار، عادلانه و شمول‌گرا فراهم آید. چنین پروژه‌ای بازآفرینی زبان سیاست را مقدم بر تغییر نهادها می‌گرداند. تلاش برای صورت‌بندی الگوهای جایگزین در تجربه‌هایی نظیر اتحادیه‌های فراملی و جنبش‌های جهانی عدالت‌خواه و زیست‌محیطی تجلی‌یافته است. چنین کوشش‌هایی کماکان در مراحل ابتدایی آزمون قرار داشته و فاقد انسجام نظری یا کارآمدی ساختاری بسنده ارزیابی می‌گردند. واکاوی گفتمانی نهادهای یادشده عبور زبان سیاسی از چهارچوب‌های و ستفالیایی را نشان می‌دهد. برای مثال، الگوهای حاکم بر اتحادیه اروپا، شهروندی را به جای مرزهای ملی بر ارزش‌های همگانی، جابه‌جایی آزاد و تعلقات چندلایه استوار می‌سازند. تعاریف زبانی و نهادی نوین، مرز را به جای حدفاصل، به عرصه‌ی هم‌گرایی، همکاری و تبادل معنا مبدل می‌کنند.

بازخوانی پنداره سرزمین در قالب قلمرویی برای همگرایی و مشارکت به جای محیطی برای انحصار و طرد، ضرورتی فوری به شمار می‌رود. چالش‌های جهانی لزوم صیانت از زمین را در مقام سربازی همگانی آشکار کرده و اتخاذ دیدگاهی متمایز از مرزبندی‌های سیاسی کلاسیک را ایجاب می‌نمایند. تعلقات متکثر و هویت‌های تودرتو، زمینه پیدایش کنشگران سیاسی نوینی را مهیا ساخته‌اند که پیوند خود را با دولت یا ملتی واحد گسسته می‌بینند. چنین کنشگرانی حامل ظرفیت‌هایی برای پی‌افکنی سیاستی فراملی و چندوجهی بر پایه همبستگی جهانی هستند. ساختارهای محلی و شهری در جایگاه ترازهای میانی حکمرانی، اهمیت فزاینده‌ای کسب کرده‌اند. کلان‌شهرها، پیوندهای منطقه‌ای و تشکلهای مدنی جهانی می‌توانند کانون‌های تجربی برای تدوین سیاست‌های نوینی باشند که بر مدار گشایش، همزیستی و همگرایی می‌چرخند. گذر از دولت‌ملت، پروژه‌ای هستی‌شناختی است که بر بازخوانی انسان در مقام سوژه‌ای جهانی و چندتعلقه اتکا دارد؛ انسانی که هویت او نه در تملک خاک، بلکه در مشارکت در زیست‌بوم انسانی مشترک معنا می‌یابد. تحقق این هدف نیازمند تخیل سیاسی نوینی است که فراتر از

محدودیت‌های مفهومی عصر وستفالیایی، صورت‌بندی‌های جدید حیات سیاسی را مجسم نماید. تخیلی که ضمن خطرپذیری، از آسیب‌های واپس‌گرایی و تنش‌آفرینی مصون بماند. چنین چشم‌اندازی، بازآرایی مناسبات قدرت، بازتعریف حقوق و تعهدات و تأسیس نهادهای انعطاف‌پذیر و پاسخگو در برابر دگرگونی‌های جهانی را ایجاب می‌کند؛ نهادهایی که هماهنگی شبکه‌ای و همکاری همگانی را جایگزین کنترل انحصاری سازند.

برآیند مباحث نظری نشان می‌دهد که عبور از نظم دولت‌ملت، مستلزم دگردیسی هم‌زمان در سه سطح گفتمانی، ساختاری و فضایی است: ۱. سطح گفتمانی: در این لایه، چالش بنیادین بازخوانی مشروعیت سیاسی است. نظریه کنش ارتباطی هابرماس، مفهوم رخداد بدیو و پنداره آینده‌مندی دریدا، همگی بر ضرورت تحول زبان و تخیل سیاسی پای می‌فشارند. گفتمان‌های نوین سیاسی بایستی توان انتقال منشأ مشروعیت از حاکمیت سرزمینی به ساحت گفتگو را داشته باشند.

۲. سطح نهادی: در این مرتبه، دگرگونی سازوکارهای تصمیم‌گیری و حکمرانی مدنظر است. تجربه اتحادیه اروپا، شبکه‌های شهری و تشکلهای مدنی جهانی گویای حرکت قدرت سیاسی از ساختارهای متمرکز به‌سوی الگوهای چندلایه و اشتراکی است. این مرحله می‌تواند بستر آزمون مدل‌های پسادولت‌ملتی باشد.

۳. سطح فضایی: از منظر جغرافیای سیاسی، گذر از نظم دولت‌ملت را باید به‌مثابه تحول در شیوه ساماندهی سیاسی فضا درک کرد. جغرافیای سیاسی در جوهر خود، دانش فهم و خلق الگوهای نوین انتظام قدرت در فضا است؛ از این رو، بازاندیشی در مفهوم سرزمین، هسته مرکزی هر گذار سیاسی محسوب می‌شود. در نظم وستفالیایی، فضا در قالب قلمروهای سخت، بسته و انحصاری تعریف می‌گشت که در آن، مرزها نشانگر مالکیت سیاسی بودند؛ اما در جهان معاصر، چنین برداشتی کارایی خود را ازدست‌داده است. دگرگونی در مناسبات قدرت و فضا و پیدایش شبکه‌های جهانی و کلان‌شهرهای فراملی نشان می‌دهد که فضا فرآیندی اجتماعی و سیاسی و پویاست. بنابراین، جغرافیای سیاسی امروز بایستی به‌جای تحلیل محیط‌های بسته، به طراحی و درک فضاها و اشتراک و هم‌گرایی نیز بپردازد.

References:

- Adams, L. L. (2010). The spectacular state: Culture and national identity in Uzbekistan. In *The Spectacular State*. Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822392538>
- Agnew, J. & Oslender, U. (2010). Overlapping territorialities, sovereignty in dispute: empirical lessons from Latin America.
- Ali, M.W. (2021). The concept of sovereignty and absolute authority in Jean Bodan's philosophy. *Journal of the Faculty of Arts and Humanities, Suez Canal University*, 4(39), 111-136. <https://doi.org/10.21608/jfhsc.2021.260832>
- Amsir, A. A. (2021). Perjanjian Westphalia dan Momentum Pendirian Negara Modern. *Sulesana: Jurnal Wawasan Keislaman*, 15(1), 53-73. <https://doi.org/10.24252/SULESANA.V15I1.23600>
- ARSENI, A. & POZNEACOVA, V. (2021). The Concept of Sovereignty in the Political Philosophy-From Antiquity to the Contemporary Epoch. *Humanities and Social Science Research*, 4(3), 1-1. <https://doi.org/10.30560/hssr.v4n3p1>
- Ashiagbor, D. (2020). Renewing the Case for Regionalism: EU Transnational Governance in an Era of Regulatory Nationalism. *German Law Journal*, 21, 41 - 45. <https://doi.org/10.1017/glj.2019.93>
- AZEVEDO, D. (2020). Escala e escala política: como a Geografia pode apontar a fragilidade na teoria da democracia participativa. *Revista Espaço e Geografia (UnB)*, 23, 149-184.
- Badiou, A. (2002). Ethics: An essay on the understanding of evil. Verso. <https://doi.org/10.5860/choice.39-2727>
- Bartha, E. & Valuch, T. (2024). Making or faking capitalism? Socialist dreams and postsocialist experiences in East-Central Europe. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 32, 207 - 238. <https://doi.org/10.1080/25739638.2024.2424644>.
- Bayeh, J. N. & BALTOS, G. (2019). From a culture of borders to borders of cultures: nationalism and the 'clash of civilizations' in international relations theory. *Journal of educational and social research*, 9, 9-20. <https://doi.org/10.2478/jesr-2019-0001>
- Beaulac, S. (2004). The Westphalian model in defining international law: Challenging the myth. *Australian Journal of Legal History*, 8(2), 181-213.
- Beck, U. (2003). Toward a new critical theory with a cosmopolitan intent. *Constellations*, 10(4), 453-468. <https://doi.org/10.1046/J.1351-0487.2003.00347.X>
- Benhabib, S. (2012). O declínio da soberania ou a emergência de normas cosmopolitanas? Repensando a cidadania em tempos voláteis. *Civitas: Revista De Ciências Sociais*, 12(1), 20-46. <https://doi.org/10.15448/1984-7289.2012.1.11146>
- Berger, M. T. (2006). From nation-building to state-building: The geopolitics of development, the nation-state system and the changing global order. *Third World Quarterly*, 27(1), 5-25. <https://doi.org/10.1080/01436590500368719>
- Bhambra, G. & Holmwood, J. (2018). Colonialism, Postcolonialism and the Liberal Welfare State. *New Political Economy*, 23, 574 - 587. <https://doi.org/10.1080/13563467.2017.1417369>.
- Bôas Filho, O. V. (2024). Deinstitutionalization as a way of corrosion of the state's claim to a monopoly on legitimate violence: an approach based on Pierre Bourdieu, François Dubet and Danilo Martuccelli. *Revista Direito e Práxis*, 15, e66158. <https://doi.org/10.1590/2179-8966/2023/66158i>

- Bouton, C. (2016). The critical theory of history: rethinking the philosophy of history in the light of Koselleck's work. *History and Theory*, 55(2), 163-184. <https://doi.org/10.1111/HITH.10795>
- Brinkman, R. L. & Brinkman, J. E. (2008). Globalization and the nation-state: dead or alive. *Journal of Economic Issues*, 42(2), 425-433. <https://doi.org/10.1080/00213624.2008.11507151>
- Bsumek, E. M., Kinkela, D. & Lawrence, M. A. (Eds.). (2013). *Nation-states and the global environment: New approaches to international environmental history*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/ACPROF:OSO/9780199755356.001.0001>
- Campanella, E., & Dassú, M. (2019). *A Global Epidemic. Anglo Nostalgia*. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190068936.003.0002>
- Claval, P. (2006). The scale of political geography: An historic introduction. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 97(3), 209-221. <https://doi.org/10.1111/J.1467-9663.2006.00515.X>
- Cooper, F., Dagan, T., Howse, R.L., Jaffrelot, C., Jung, C., Karayanni, M.M., Macklem, P., Miley, J., Pistor, K., Sezgin, Y., Simon, J.D., Stepan, A., Urbinati, N., Wilder, G., & Saada, E. (2018). Forms of Pluralism and Democratic Constitutionalism. <https://doi.org/10.7312/ararat18702>
- Cornelius, N., Amujo, O., & Pezet, E. (2019). British 'Colonial governmentality': slave, forced and waged worker policies in colonial Nigeria, 1896-1930. *Management & Organizational History*, 14, 10 - 32. <https://doi.org/10.1080/17449359.2019.1578669>
- Cox, L. (2004). Border lines: Globalisation, de-territorialisation and the reconfiguring of national boundaries. In *Conference of the Centre for Research on Social Inclusion (2nd: 2004)*. Centre for Research on Social Inclusion, Macquarie University.
- Debarbieux, B. (2019). *Social imaginaries of space: concepts and cases*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781788973878.00009>
- DeLugan, R. M. (2012). *Reimagining national belonging: Post-civil war El Salvador in a global context*. University of Arizona Press. <https://doi.org/10.5860/choice.50-5767>
- Demchak, C. C. & Dombrowski, P. J. (2014). Rise of a Cybered Westphalian age: The coming decades. *The Global Politics of Science and Technology*, 1, *Concepts from International Relations and Other Disciplines*, 91-113. https://doi.org/10.1007/978-3-642-55007-2_5
- Derrida, J. (2005). DERRIDA, DEMOCRACY, AND AMERICA.
- Dragojlovic, A. (2008). Reframing the nation: Migration, borders and belonging. <https://doi.org/10.1080/14442210802509747>
- Dumm, T.L., & Bernstein, R.J. (1987). Habermas and Modernity. *Political Psychology*, 8, 457. <https://doi.org/10.2307/3791048>
- Etherington, J. (2010). Nationalism, territoriality and national territorial belonging. *Papers: revista de sociologia*, 321-339. <https://doi.org/10.5565/REV/PAPERS/V95N2.23>
- Farr, J. (2005). Point: the Westphalia legacy and the modern nation-state. *International Social Science Review*, 80(3/4), 156-159.
- Feldman, G. (2005). Essential crises: A performative approach to migrants, minorities, and the European nation-state. *Anthropological Quarterly*, 78(1), 213-246. <https://doi.org/10.1353/ANQ.2005.0008>
- Gardner, L. A. (2008). *To Take or to Make? Contracting for Legitimacy in the Emerging States of Twelfth-Century Britain* (073). University of Oxford, Department of Economics.
- Greenhaw, N. (2022). The Little God of England: The Divine Right of James I and the English Response. *SMU Journal of Undergraduate Research*. <https://doi.org/10.25172/jour.7.2.3>
- Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. Polity.
- Habermas, J. & Cronin, C. (1998). The European nation-state: On the past and future of sovereignty and citizenship. *Public culture*, 10(2), 397-416. <https://doi.org/10.1215/08992363-10-2-397>
- Haunss, S., Schmidtke, H. & Schneider, S. (2015). Internationalization and the Discursive Legitimation of the Democratic Nation State. In *State Transformations in OECD Countries: Dimensions, Driving Forces and Trajectories* (167-185). London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137012425_9
- Hay, C. (1994). Environmental security and state legitimacy. *Capitalism Nature Socialism*, 5(1), 83-97. <https://doi.org/10.1080/10455759409358577>
- Hurrell, A. (1994). A crisis of ecological viability? Global environmental change and the nation state. *Political Studies*, 42(1), 146-165. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1994.tb00010.x>
- Hurrelmann, A., Schneider, S. & Steffek, J. (2007). Introduction: Legitimacy in an age of global politics. In *Legitimacy in an age of global politics*, 1-16, London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230598393_1
- Hutchinson, J. (2010). Nationalism and Violence. In *After the Nation? Critical Reflections on Nationalism and Postnationalism*, 120-138, London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230293175_7
- Joppke, C. (2002). Challenge to the Nation-State : immigration in Western Europe and the United States. *Contemporary Sociology*, 31, 585. <https://doi.org/10.2307/3090065>
- Joppke, C. (2002). Challenge to the Nation-State : immigration in Western Europe and the United States. *Contemporary Sociology*, 31, 585. <https://doi.org/10.2307/3090065>
- Jovchelovitch, S. (2011). Communicative action and the dialogical imagination. In *The social psychology of communication*, 127-150. London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230297616_7

- Kaul, N. (2023). Challenging nation-statism: Political boundaries and bodies at the border. *ACME*, 22(4), 1215-1238. <https://doi.org/10.7202/1106682ar>
- Keating, M. & Keating, M. (1996). Challenges to the State. *Nations against the State: The New Politics of Nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*, 23-41. https://doi.org/10.1057/9780230374348_2
- Keitner, C. I. (2000). National Self-Determination in Historical Perspective: The Legacy of the French Revolution for Today's Debates. *International Studies Review*, 2(3), 3-26. <https://doi.org/10.1111/1521-9488.00213>
- Kezer, Z. (2009). An imaginable community: the material culture of nation-building in early republican Turkey. *Environment and Planning D: Society and Space*, 27(3), 508-530. <https://doi.org/10.1068/d10907>
- Kramsch, O., & Mamadouh, V. (2003). Crossing borders of political governance and democracy. *Journal of Borderlands Studies*, 18(1), 39-50. <https://doi.org/10.1080/08865655.2003.9695600>
- Krasner, S.D. (2011). Compromising Westphalia. *International Security*, 20, 115 - 151. <https://doi.org/10.2307/2539141>
- Krivokapić, B. (2023). Significance of the Peace of Westphalia (1648) for international law. *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*, 5(1), 47-70. <https://doi.org/10.5937/rkspp2301047k>
- Kumaraswamy, P. R. (2006). Who am I? The identity crisis in the Middle East. *Middle East Review of International Affairs*, 10(1), 63-73.
- Laidi, Z. (1998). A World without Meaning: The Crisis of Meaning in. *International Politics*. <https://doi.org/10.4324/9780203981931>
- Larson, E. & Aminzade, R. (2008). Nation-building in post-colonial nation-states: the cases of Tanzania and Fiji. *International Social Science Journal*, 59, 169-182. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2009.00690.x>
- Lemay-Hébert, N. (2009). Statebuilding without nation-building? Legitimacy, state failure and the limits of the institutionalist approach. *Journal of intervention and statebuilding*, 3(1), 21-45. <https://doi.org/10.1080/17502970802608159>
- Lepsius, M. R. & Lepsius, M. R. (1990). Der europäische Nationalstaat: Erbe und Zukunft. *Interessen, Ideen und Institutionen*, 256-269. https://doi.org/10.1007/978-3-322-94352-1_14
- Liebich, A. (2002). Nationalizing the globe, globalizing the nation. In *Europe and Globalization*, 104-113. London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781403937674_6
- Liu, Y. G. & Wang, F. L. (2011). Concept of scale in human geography and politics of scale—Based on anglophone human geography since 1980s. *Human Geography*, 26(3), 1-6.
- Loughlin, M. (2016). The erosion of sovereignty. *Neth. J. Legal. Phil.*, 45, 57. <https://doi.org/10.5553/NJLP.000048>
- Lyons, G.M., & Mastanduno, M.A. (1995). Beyond Westphalia? : state sovereignty and international intervention. *Foreign Affairs*, 74, 160. <https://doi.org/10.2307/20047309>
- Maier, C. S. (2016). *Once within borders: Territories of power, wealth, and belonging since 1500*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674973909>
- Manor, I. (2018). The chessboard and the web: strategies of connection in a networked world.
- Marques, Â. C. S. (2013). A ética do discurso e a formação do sujeito político em Habermas. *Cadernos da Escola do Legislativo*, 15(23), 161-183.
- Mato, D. & translated by Emeshe Juhász-Mininberg. (2008). Transnational relations, culture, communication and social change. *Social Identities*, 14(3), 415-435. <https://doi.org/10.1080/13504630802103018>
- Mears, J. A. (1988). The Thirty Years' War, the "General Crisis," and the Origins of a Standing Professional Army in the Habsburg Monarchy. *Central European History*, 21(2), 122-141. <https://doi.org/10.1017/S0008938900012711>
- Meillassoux, Q. (2011). History and event in Alain Badiou. *Parrhesia*, 12(1).
- Miglio, G. (1993). The cultural roots of the federalist revolution. *Telos*, 1993(97), 33-39. <https://doi.org/10.3817/0993097033>
- Milojevic, M. (1997). The principle of non-interference in the internal affairs of states. *Facta Universitatis, Series: L. & Pol.*, 1, 427.
- Moita, L. (2012). A critical review on the consensus around the "Westphalian system". *JANUS. NET, e-journal of International Relations*, 3(2), 17-42.
- Mousavi, M. N., Shirazi, S. A., Nasar-u.-Minallah, M., & Bayramzadeh, N. (2025). Introducing the Mousavi Primate City Index for Iran's Urban System assessment. *GEOGRAPHY, ENVIRONMENT, SUSTAINABILITY*, 18(1), 44-53. <https://doi.org/10.24057/2071-9388-2025-3218>
- Mousavi, M., Jafarpour Ghalehtimouri, K., & Bayramzadeh, N. (2025). Assessing social infrastructure in border areas from a city prosperity perspective: a case study of border townships in West Azarbaijan Province, Iran. *Discov. Cities*, 2(1), 1-20. <https://doi.org/10.1007/s44327-025-00057-3>
- Murphy, A. B. (2020). The history and persistence of territory. In *A research agenda for territory and territoriality*, 25-41. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781788112819.00008>
- Mylonas, H. (2010). Assimilation and its alternatives: *Caveats in the study of nation-building policies*. <https://doi.org/10.7551/MITPRESS/9780262014205.003.0004>
- Mylonas, H. (2021). State of nationalism (SoN): Nation-building. *Studies on National Movements (SNM)*, 8, 17-17. <https://doi.org/10.21825/snm.85321>
- Nied, A. C., Stewart, L., Spiro, E. & Starbird, K. (2017, February). Alternative narratives of crisis events: Communities and social botnets engaged on social media. In *Companion of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*, 263-266. <https://doi.org/10.1145/3022198.3026307>

- Norris, C. (2012). Derrida, Badiou and the formal imperative.
- Okhonmina, S. (2010). States without borders: Westphalia Territoriality under threat. *Journal of Social Sciences*, 24(3), 177-182. <https://doi.org/10.1080/09718923.2010.11892853>
- Oloruntoba, S. O. (2022). The political economy of colonialism and nation-building in Nigeria, 13-30. *Springer International Publishing*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-73875-4_2
- Opello, W. C. & Rosow, S. J. (1999). The nation-state and global order: A historical introduction to contemporary politics. Boulder: Lynne Rienner. <https://doi.org/10.5860/choice.37-4143>
- Özkan, B. (2014). Making a national vatan in Turkey: Geography education in the late Ottoman and early Republican periods. *Middle Eastern Studies*, 50(3), 457-481. <https://doi.org/10.1080/00263206.2014.886569>
- Paasi, A. (2016). Nationalizing Everyday Life: *Individual and Collective Identities as Practice and Discourse*.
- Pirenne, H. (2014). Medieval Cities: Their Origins and the Revival of Trade-Updated Edition. <https://doi.org/10.1515/9781400851201>
- Putri, I. P., Nasruddin, E., & Wahab, J. A. (2018). Imagined communities and the construction of national identity. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(7), 565-572. <https://doi.org/10.6007/ijarbss/v8-i7/4399>
- Qazi, M. H. (2020). Exploring links between national education and students' militaristic national identity constructions—a case study of Pakistani state schools in Islamabad. *Journal of Curriculum Studies*, 52(4), 516-532. <https://doi.org/10.1080/00220272.2020.1755997>
- Rodríguez Ortega, J. A. (2015). Crisis en la legitimidad del Estado, del derecho y de la democracia liberal. *Pensamiento jurídico*.
- Samson, J. (2001). Nations and nationalism. <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521590174.021>.
- San Juan Jr, E. (2002). Nation-State, Postcolonial Theory, and Global Violence. *Social Analysis*, 46(2), 11-32. <https://doi.org/10.3167/015597702782384156>
- Sandberg, B. (2017). Once within Borders: Territories of Power, Wealth, and Belonging since 1500 by Charles S. Maier (review). *Journal of Social History*, 52, 1020 - 1022. <https://doi.org/10.1093/JSH/SHX107>
- Slootman, M. & Duyvendak, J. W. (2016). Politics of belonging, from national to personal: the political framing of “Dutch” identity and ethnic minority citizens. *Citizenship, belonging, and nation-states in the twenty-first century*, 55-83. https://doi.org/10.1007/978-1-137-53604-4_3
- Spellman, W. M. (1998). The Emergence of the Modern State. *European Political Thought 1600–1700*, 135-170. https://doi.org/10.1007/978-1-349-27200-6_6
- Straumann, B. (2008). The Peace of Westphalia (1648) as a Secular Constitution. *Constellations*, 15(2). <https://doi.org/10.2139/SSRN.1018731>
- Tamir, Y. (2019). Why nationalism. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvc77792.15>
- Teschke, B. (1998). Geopolitical relations in the European Middle Ages: History and theory. *International Organization*, 52(2), 325-358. <https://doi.org/10.1162/002081898753162848>
- Thomson, J. E. (1996). Mercenaries, pirates, and sovereigns: state-building and extraterritorial violence in early modern Europe. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/2542845>
- Torpey, J. (1998). Coming and going: On the state monopolization of the legitimate “means of movement”. *Sociological theory*, 16(3), 239-259. <https://doi.org/10.1111/0735-2751.00055>
- Veneroni, F. L. (2011). Jürgen Habermas o la crítica pragmática de la comunicación: Las posibilidades de un diálogo social. *Revista Mexicana de Opinión Pública*, (10), 17-27. <https://doi.org/10.22201/FCPYS.24484911E.2011.10.41660>
- Weizman, E. (2006). Principles of frontier geography. In *City of collision*, 84-92. Birkhäuser Basel. https://doi.org/10.1007/3-7643-7868-9_3
- Winfrey, J. K. (2008). Fragments—Of the Philosophy of History. *Idealistic studies*, 38(1/2), 123-136. <https://doi.org/10.5840/idstudies2008381/29>

COPYRIGHTS

© Authors retain the copyright and full publishing rights. This is an open access article under the CC BY-NC license:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Publisher: Urmia University.